

Spomienky na starú keresturskú faru

Peter Žeňuch

Abstrakt

Príspevok obsahuje spomienkové rozprávanie kerestúrskeho rodáka Dr. Janka Naďa, ktorý spomína na svoju mladosť a študentské roky, ktoré prežil medzi dvoma svetovými vojnami v Ruskom Keresture na Dolnej zemi vo Vojvodine. Osobitne sú dôležité tie časti spomienkového rozprávania, ktoré ozrejmujú rozličné aspekty každodenného života dolnozemskej gréckokatolíkov. Spomienky ponúkajú opis i reflexiu rozličných sociálnych i kultúrnych reálií, cennými sú aj pohľady narátora na etnické či etnicko-konfesionálne stereotypy.

Kľúčové slová

Ruski Krstur, dolnozemskí gréckokatolíci, Rusnáci, spomienkové rozprávanie, oral history

Spomienkové rozprávanie zo života sa v literatúre často označuje aj ako memorabile, memorát či poviedka, keďže predmetom takéhoto rozprávania je rozprávačov osobný zážitok, ktorý prežil v kontexte rozličných historicky verifikovateľných udalostí. Prvoradou úlohou týchto spomienkových rozprávání je podať subjektívny opis udalostí, ktoré sa udiali v konkrétnom historickom či kultúrno-spoločenskom prostredí. Osobné skúsenosti môže rozprávač či autor takéhoto spomienkových rozprávání obohatiť aj ďalšími, hoci nie už bezprostrednými zážitkami či spomienkami, v ktorých spomína na to, čo počul od svojich predkov, príslušníkov staršej generácie, od deda, otca, svojho súčasníka. Aj sprostredkované zážitky a spomienkové rozprávania podané v takomto memoráte zvyčajne majú priamy vzťah ku skutočnosti, ktorá je predmetom rozprávania. Cieľom takéhoto rozprávania, ktoré sa v súčasnej vedeckej spisbe označuje aj anglickým termínom „oral history,“ nie je získavanie či zbieranie faktografických údajov s cieľom ich presnej historiografickej verifikácie, ale predovšetkým ide o výskum subjektu, na ktorý konkrétne historické skutočnosti vplyvajú. Z kultúrno-historického hľadiska je preto dôležitejšia reflexia konkrétnych každodenných udalostí, ktoré môžu poskytnúť nielen cenné informácie o kultúrnych a spoločenských reáliách miestneho prostredia, ale najmä vďaka rozprávačovi či autorovi takéhoto memorátu vzniká veľmi dôležitý priestor pre ďalšie poznatky o určitej skúmanej udalosti a kultúrno-spoločenských či historických procesoch. Osobitne dôležité sú však práve názory a postoje narátora (rozprávača) k jednotlivým udalostiam lokálnej histórie.

Takým je aj rozprávanie MVDr. Janka Naďd'ord'a-Naďa (Janko Nadjdjordja-Nadj, ďalej uvádzame len Janko Naď), rodáka z Ruského Kerestura (srb. Руски Крстур) vo Vojvodine v Srbsku a repatrianta. Rukopis, resp. strojom napísaný text spomienok na rodnú dedinu a keresturskú farnosť som získal ešte v roku 2000 od docenta Štefana Švagrovského, ktorý mi venoval tento strojopisný záznam. V priloženom fascikli som našiel aj xerokópie rukopisu, z ktorého tento prepis vyhotovil sám autor, alebo niekto z jeho príbuzných alebo blízkych začiatkom roka 1984 v Senci. Súbor spomienok, autobiografických úvah, humorných príbehov a historiek sú usporiadané do dvoch častí v chronologickom poriadku. Ide predovšetkým o rozličné významné či menej

významné udalosti späté s jeho detstvom a jeho študentským obdobím, ktoré však majú spojitosť s keresturskou farou. V tom období bol keresturským gréckokatolíckym farárom Msgr. Michal Mudri a jeho sestra bola matkou autora týchto spomienok. Niektoré spomienky opisujú rozličné detské a mládenecké huncútstva. Hoci nereflektujú žiadne historizujúce momenty, alebo neopisujú nijakú významnejšiu spoločenskú udalosť, ktorá by významnou mierou prispela k hlbšiemu poznaniu spoločenského života, predsa však utvárajú obraz o každodennom živote miestneho spoločenstva dolnozemských gréckokatolíkov. Osobitne sú však dôležité také rozprávania spomienkového charakteru, ktoré svojou výpovednou hodnotou ozrejmujú rozličné aspekty sociálneho charakteru, vystaľovalectvo za prácou, vzťahy medzi jednotlivými jazykovými, etnickými i spoločenskými skupinami obyvateľstva vo multietnickom prostredí Báčky. Cennými sú pohľady na etnické či etnicko-konfesionálne stereotypy, ktoré Janko Naď reflektuje s nadhľadom.

Prvá časť rukopisu nesie názov *Harscočka spominkoch spod liskovca na starej keresturskej parochii* a obsahuje príbehy a spomienkové rozprávania: 1. *Harscočka spominkoch spod liskovca na starej keresturskej parochii*. 2. *Jahodi*. 3. *Pozlaccne križika na keresturkej turňi*. 4. *Perše putovaňe pokojnoho vladiku Ňaradija i panoca do školoch do gimnaziji do Zahrebu*. 5. *Duľan na bruchu – Bosaňec*. 6. *Ribi na viľju*. 7. *Kanarik*. 8. *Šekera jak ľik*. 9. *Pečarki*. 10. *Parochov bajber*. 11. *Ostatňa navšćiva Dr. Gabora Kostelnika u Ruskim Keresture*. 12. *Na koňec*.

Druhú časť rukopisu tvorí spomienkové rozprávanie *Jak se daraz robelo i žilo u Keresture?* ako *Druha časť mojih spominkoch na Ruski Kerestur*. Ide o voľné pokračovanie spomienkového autobiografického rozprávania Janka Naďa, ktoré opisuje život počas druhej svetovej vojny v Ruskom Keresture a v ktorom rozpráva o odchode z rodného Ruského Kerestura do bývaleho Československa, kde po skončení druhej svetovej vojny ukončil veterinárne štúdiá a po rigoróznjej skúške tu pracoval ako veterinárny lekár (pozri časť *Urivok z mojoho života – kukurični krupi*).

Strojopisné záznamy sa zhodujú s rukopisným variantom textového súboru. Okrem týchto textov je k rukopisu priložený aj text listu, ktorý Janko Naď odoslal keresturskému farárovi 1. februára 1984. V liste sa uvádza, že rukopis je pripravený na publikovanie, keďže vznikol po jeho návšteve na keresturskej fare v roku 1982 ako spomienky človeka, ktorý miluje svoju vieru, cirkev i národ.

V súvislosti s výskumami jazykovej a kultúrnej identity dolnozemských gréckokatolíkov sa v roku 2007 podarilo uskutočniť niekoľko nahrávok bežnej komunikácie s vybranými respondentmi. „*Pri realizovaní nahrávok zameraných na zachytenie vplyvu jazykového vedomia dolnozemských gréckokatolíkov v predpísaných cirkevnoslovanských modlitbách a liturgických textoch sa podarilo nahrat' respondentku Máriu Džudžarovú (87 rokov), ktorá do mikrofónu spievala paraliturgické piesne z nejakej tlačenej modlitebnej knižky, o ktorej tvrdila, že je napísaná v liturgickom (cirkevnoslovanskom) jazyku. Počas nahrávky sa však zistilo, že ide o ukrajinčinu. M. Džudžarová nám však zaspievala aj piesne v jej rodnom jazyku (teda v jazyku dolnozemských gréckokatolíkov) a pomodlila sa do mikrofónu aj známe modlitby v cirkevnoslovanskom jazyku. Z fonetického hľadiska sa jej jazykový prejav i deklamácia cirkevnoslovanských modlitieb ničím výrazne neodlišovala od deklamácie predpísaných cirkevnoslovanských modlitieb medzi gréckokatolíkmi na východnom Slovensku. Respondentka na otázku, či vidí rozdiel medzi ukrajinčinou a cirkevnou slovančinou, odpovedala negatívne. Dôvodila tým, že knihu, ktorú používa pri speve paraliturgických piesní, využíva už dávno. Uvedomuje si však rozdiel medzi materinským a liturgickým jazykom. O tejto skutočnosti sme sa s určitosťou presvedčili vtedy, keď nám povedala, že „už še pomodľila molitvu,“ ktorú sme od nej požadovali. V tej chvíli nám bolo jasné, že všetko, čo je odeté do habitu religiozity, naberie odrazu iný kód, iný jazykovo-religióznny príznak. Vidno to už aj z vyjadrenia M. Džudžarovej – už še pomodľila molitvu, v ktorom vedľa seba stoja dve*

slová rovnakého pôvodu, no z vývinového hľadiska ide o dve rozdielne slová. Sloveso pomodliť sa je súčasťou inventára slovnej zásoby materinského jazyka respondentky, preto celkom prirodzene sa tu neprejavil systémový jav známy v južnoslovanskom i východoslovanskom prostredí (zjednodušenie spoluhláskovej skupiny -dl- > -l-). V slove molitva sa spoluhlásková skupina -dl- nenachádza; pod tlakom liturgického (cirkevnoslovanského) jazyka sa tu presadil religiózny príznak, ktorý v podvedomí respondenta prevážil nad jazykovým vedomím. Cirkevnoslovanské slovo молитва vo výpovedi respondentky svedčí o jej religióznom povedomí.⁴¹ Osobitný význam má aj výskum vzťahu medzi ľudovým jazykom a liturgickou cirkevnou slovančinou, ktorý poukazuje na to, aká dôležitá je pre dolnozemsých Rusnáčoch, ktorí vo Vojvodine z jazykového hľadiska predstavujú disparitou pôvodne východoslovenského obyvateľstva, identita založená na príslušnosti k cirkvi a jej liturgickému jazyku. Dolnozemskí gréckokatolíci si podnes v prostredí Vojvodiny zachovali svoj jazyk, tradície i obrady. Migrácia východoslovenského obyvateľstva byzantského obradu do oblasti Vojvodiny v Srbsku v polovici 18. storočia umožnila petrifikovať stav ľudového jazyka gréckokatolíkov z východného Slovenska.

Hoci sa o jazyku dolnozemsých gréckokatolíkov viedli spory, ukázalo sa, že ľudový jazyk dolnozemsých Rusnáčov je východoslovenské nárečie ovplyvnené srbským jazykovým prostredím a druhotne aj prevzátiami z cirkevnej slovančiny a ukrajinčiny,² ktoré možno dobre doložiť aj v texte spomienkového rozprávania Janka Naďa, napr. *anhel* (csl. ангелъ, ‚anjel‘), *blahoslovení* (csl. благословенный, ‚požehnaný‘), *cerkva*, *cerkev*, *cerkvočka* (csl. церковь, ‚chrám východného obradu‘, od toho odvodené *cerkovník*, ‚kostolník, osoba poverená starostlivosťou o poriadok v chráme.‘), *vladika* (csl. владыка, ‚bikup‘, z toho odvodené *nadvladika*, ‚arcibiskup‘), *paska* (csl. пасха), *sanočne* (csl. всенощное, ‚celonočné bdenie‘), *večurňa* (csl. вечерня, ‚večiereň, večerná bohoslužba‘) a pod.

Skutočnosť, že ľudový jazyk dolnozemsých gréckokatolíkov má svoj základ vo východoslovenskom zemplínskom nárečí, potvrdili terénne výskumy uskutočnené v tejto oblasti začiatkom 60. rokov 20. storočia. Organizoval ich Jozef Štolc³ a svoje závery publikoval v *Kultúrnom živote* a v *Novom živote* v Petrovci.⁴

Hoci v prostredí dolnozemsých gréckokatolíkov vyšiel celý rad spomienkových rozprávání i niekoľko významných vedeckých historických prác,⁵ aj vydanie týchto spomienkových rozprávání Janka Naďa môže obohatiť poznanie záujemcov o realie a každodenný život dolnozemsých gréckokatolíkov medzi dvoma svetovými vojnami.

¹ ŽEŇUCH, P. – ŽEŇUCHOVÁ, K.: Jazykové, etnické a konfesijné procesy v byzantsko-slovanskom prostredí karpatského regiónu v 18. a 19. storočí. In ŽEŇUCH, P./ (ed.): XIV. Medzinárodný zjazd slavistov v Ochride. Príspevky slovenských slavistov. Bratislava : Slovenský komitét slavistov / Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2008, s. 109-133. ISBN 978-80-968971-9-3

² ЖЕНЮХ, П.: Источники византийско-славянской традиции и культуры в Словакии / *Pramene k byzantsko-slovanskej tradícii a kultúre na Slovensku*. Monumenta byzantino-slavica et latina Slovaciae. IV. Roma – Bratislava – Košice : Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Pontificio Istituto Orientale Roma – Slovenský komitét slavistov – Centrum spirituality Východ-Západ M. Lacka, 2013. 482 s. ISBN 978-88-7210-387-6.

³ Pozri ŠTOLC, J.: Slovenské nárečia v Juhoslávii. In *Kultúrny život*, 1947, roč. 2, č. 21, s. 3; tenže: Slovenské nárečia v Juhoslávii. *Kultúrny život*, 1947, roč. 2, č. 22-24, s. 4; tenže: O pôvode a rozvoji slovenskej reči v Juhoslávii. In *Nový život. Časopis pre literatúru a kultúru*, 1965, roč. 17, č. 4, s. 333-342.

⁴ Blížšie o tom ŽEŇUCH, P.: K dejinám cyrilскеj písomnej kultúry na Slovensku. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2015, s. 63-64.

⁵ Treba tu spomenúť napríklad monografickú prácu ПАМАЧ, Я.: Русини у јужној угарској (1745-1918) / *Руснаци у јужној угарској (1745-1918)*. Нови Сад : Војвођанска академија наука и уметности, 2007. 526 s. ISBN 978-86-85889-13-4 a 978-86-85889-14-1 či viacväzbové dielo o dejinách dolnozemsých Rusnáčoch, ktorého autorom je ЖИРОШ, М.: *Бачванско-српски Руснаци дома и у швецџ. I-V*. Нови Сад : Руски слово, 1997-2003.

Memories of Old Clergyman's House in Kerestur

The paper contains commemorative narration by native of Kerestur Dr. Janko Nagy who reminisces about his youth and student years between the two world wars in Ruski Kerestur in Vojvodina. Parts of commemorative narration that illustrate many aspects of everyday life of lowland Greeks Catholics life are particularly important. These memories provide a description as well as reflection of different social and cultural realities. Insights into ethnic or ethnic-confessional stereotypes of narrator are also valuable.

Воспоминания о старом приходе в Керестуре

Доклад содержит воспоминания уроженца Керестура доктора Янко Надя о его молодости и студенческих годах, прошедших между двумя мировыми войнами в селе Руски Керестур в Воеводине. Особенно важны те части мемуаров, в которых упоминаются различные аспекты ежедневной жизни грекокатоликов. Воспоминания предлагают описание и реакцию на различные социальные и культурные реалии, ценными являются также воззрения повествователя на этнические или этно-конфессиональные стереотипы.

Slava Isusu Christu!

Mili paroch,

modl'im Ce barz krašne, nehñivaj še na mñe, že Ci odoberam Tvoj drahoceni čas, a le ñemam še na koho obracic okrem Tebe, a preto i z velku doviriju gu Tvojej osobi modl'im Ce, že bi ši mi pomohol toti istorki skorigovac.

Dumam i verim, že še pametaš, že zme o ñich hutorel'i išče z pokojnim nadvladikom Havriilom tedi, ked som bul Vašim hoscom na parochiji, 1982 r. „In illo tempore” sce mi hvarel'i da toti istorki napišem, ja ich i napisal, jak som obecal. Toto šicko mi dalo dosc roboti, napisac, pozberac i preložic. Toti istorki som pisal jak Rusnak, chtori l'ubi svoju viru, cerkvu i svoj narod. Original ma ve lo pravopisni chybi – jak pisomni tak i gramatični, a le dumam, že tu je hlavne dobra dzeka.

Ked sebe daraz najdzeš šleobodnoho času, modl'im Ce, prečitaj toti šoriki i napiš mi iskreno, co o tim šicko думаš. Ma to smisla dac toto šicko na javnosc, abo ñe? Ked že ñe, ta to šicko odlož, a ked raz pridzem do Kerestura tam, ta mi to vraciš. Ked že думаš, že hej, mal bi som z toho radosc. Dumam, že o tim z našich l'udzoch išče ñichto ñepisal. Dumam, že toti zaprašeni istorki bi najvecej čitali starši l'udze, chtori še išče i ñeškal' pametaju na starokerestursku parochiju. Ked думаš, že bi še to dalo na javnosc, ja bi najvo le l, ked bi to šicko višlo jak jedna kñižka. Tu je teraz jeden velki problem. Ja peñeži na vidañe kñižki ñemam. Či bi to ñebulo možne vidac na trovi cerkovni a ked že bi bul z tej kñižki eventualni dajaki chasen, tot naj bi bul pre kerestursku cerkvu.

Ked hej?! Dobre bi bulo na lepic i sliku starej parochiji, chtoru ja tu ñemam. Pošilam i fotografiji.

Mili paroch,

pri tej priliki dozvo l, že bi som Ce u meno mojej famel'iji, jak i u meno moja, povolal do nas. Pridz! Budzeš našim najmilšim hoscom. Pojdzeme vjedno na hrob sj. Kirila i Meftoda i indzej. Ked bi ši prišol, bulo bi to pre nas velke šveto.

Za šicko Ci barz krašne dzekujem, l'em mam jednu velku brigu, že jak Ci še za toto šicko

odvd'ačim, za brigi, chtori budzeš mac okolo tej korekcii.

Za šicko Ci barz krašne dzekujem a od ščiroho šerca Ci žičim, da i nadal'ej tak mudro vedzeš svojo ovečki, jak i doteraz.

*Najmilši pozdrav Ci pošila
(podpis)*

Senec 1. II. 1984

PREDCHODNE SLOVO

Ruski Kerestur zoz svoju prekrasnu cerkvu, z jej pišnu i visoku bilu turňu, jakej na široko i daľeko ňet, ma u svojich persoch dzvon Petro, chtori svojim hlasom rozšiva hlas cerkvi, hlas Rusnacoch, hlas ľubovi gu svojej viri, gu svojomu narodu. Tot hlas cerkvi ma odhuk do šickich končinoch šveta, to magnet, chtori cahal, caha a budze cahac šickich Rusnacoch domu, do svojej d'ïdovščini, gu svojim milim, pod kridla svojej maceri keresturskej parochiji.

Mi, Rusnaci, chtori žijeme daľeko od rodnoho kraju, daľeko od svojich najmilšich, daľeko od svojoho naroda, daľeko od žemi, u chtorej zme uvidzeľi perši zarji slunka i peršu ľubov našich rodičoch, barz milo spominame, dze zme prežil'i našo ňevini dzeciňski roki a prave toti roki nas cahaju vse nazat do rodnoho domu, valala, do žemi, dze zme še narodzeľi.

Mi choč jak daľeko od rodnoho domu, aľe našo dumki často ľetaju nad Keresturcom, nad valalmi, dze zme še narodzeľi, a ked še ščešľivo vracime medži svojich do rodnoho valalu, to pre nas šickich vse veľke šveto.

Rusnaci, tak povedzene skorej narodzeni a chtori išče i ňeškaľ žiju a chtori buľi narodzeni od roku 1900, abo i poslejše, sigurno že še išče pametaju na staru kerestursku parochiju a o chtorej bi som scel napisac dakeľo mali spominki, jak i o Keresture, chtori okrem slova mac ľubov gu bližňomu, ľubov gu svojomu narodu, to najkrašše slovo pre nas Rusnacoch, chtori žijeme u cudzini.

Dr. Nad'd'ord'a-Nad' Janko
ČSSR

1. HARSCOČKA SPOMINKOCH SPOD LISKOVCIA NA STAREJ KERESTURSKEJ PAROCHIJ

Motto: Ľubov gu svojomu, caha Rusnaka domu!

Pravda je, že dzeci rošnu, mi starňeme od narodežna a život beži daľej. Mi prišľi do našich a po nas zaš pridu našo. Jest na švece veľo ľudzoch, co ľem dluho buľi, aľe ňežil'i, bo ňeškaľ už jest i dvacec ročni d'ïdove a jest i ošemdzešat ročni ľudze išče zoz mladim šercem a staraju še, že bi buľi chasnoviti pre svojich bližňich, žebi ich robota bula na slavu Božu a chasen pre svoj narod i svoju fameľiju.

Jeden stari i mudri filozof napisal tak, ‚Scripta manet verba volant,‘ co znači, že slova odléca, a lé napisane ostaňe. I ja už mam svojo roki, ked pišem toti šoriki a mam meňej pred sobu, jak za sobu, a lé u dobrej volí i dzeki, z dobrimi dumkami gu ľubovi svojoho naroda, pišem toti spominki u jednostavnim stilu pisaňa. Mojo povolaňe ñe pisatel, aňi poeta, a pišem to tak, jak mam na rozume. Pišem to na jaziku, chtori me naučeli mojo rodiči, na jaziku, s chtorim še da malo povesc, a lé ma veľke značeňe. Ked som še už na stari koľena lapel dakus do pisaňa, ta bi som scel choľem u kratko napisac dajaki mali istorki, chtori už davno zaprašeni, istorki spod ľiskovca na starej keresturskej parochiji. Scel bi som napisac o tim, co som tam jak chlapec i škol’ar čul i vidzel. Da to budze bľišše i jasňejše našim čitateľom, že odkal’ to mam? Mam to z toho, že moja pokojna mac bula šestra pokojnoho panoca Msgr. Mudri Michala, chtori bul veľo roki parochom na starej keresturskej parochiji. Panocec Mudri ñebul žeňeti, von barz ľubel dzeci i kvece. Mňe ľubel jak vlasnoho sina a ja še od bačika veľo naučel dobroho a joho prikladi žívota i na mňe ochabeli dobri upečatok do ñeska.

Osnovnu školu som započal na Bilej na salašu, po školí som doma na salašu pasol šviňi i kravi, jak sin parastkoho oca. Do trecej osnovnej školi som počal chodzic gu učiteľovi Lazorovi už u valaľe a bival som na parochiji. Po skoňčeňu osnovnej školi som pošol do gimnaziji, chtoru som zakončel u Zagrebu. Ja bul barz živi i zdravi chlapec a veľo som vidzel a zamerkoval, co še robelo na parochiji. Panocec Mudri ľubel svoju cerkvu, svojich virnich, svoj narod a co robel, robel to šicko pre cerkvu i blaho svojoho naroda.

Ked že som rosnuľ za tich časoch, tak povesc, u kulturnim centru našoho naroda na keresturskej parochiji, dze še schodzeli panocove, učiteľe i ostatňa inteligencia, mal som možnosc čuc i vidzic o našej viri, o našej kulturi, o našej prešlosci od prisel’eňa zoz Horňici, co už o tim veľo pisane i preštudovane. O našej prešlosci ja še ñescem rozširovac, choč ju barz dobre poznam, bo tu u našej davnej d’idovščiňi, odkal’ mi pochodzime, žijem už šteracec roki. No a ľe ipak choľem daco spomňem:

U žimušňich časoch, ked buli kratki dňi i dlhi noci, často prichodzel panocec Mudri do chiži svojej maceri, dze i ja bival vjedno z babu, a tam som še učel, bival i spal. Do maceri i gu bratovi často dochodzela i moja mac i jej šestra nina Olejarova. Voňi jak šestri predľi. Mac predla špargu bratovi na bugni a nina daco i platala, kedi co prišlo. Baba isto ponajvecej platala a mňe často pripovedala pripovedki. Baba mala trinacereco dzeci, z chtorich vichovala dvoch panococh, Michala i Vlad’imira. Ľudze hvareľi, že panocec Vlad’imir mal barz krasni až hadvabni hlas. Pri tich dlhich večaroch panocec Mudri vše daco pripovedal intresantne i cikave, jak pre šestri svojo, tak i pre mňe. Tedi aňi radija, aňi televiziji ñebulo, takže ľudze po večaroch še zabavjali, chto jak znal.

O tim prisel’eňu tak pripovedal pokojni panocec: ‚Sluchaj, Jani, dobre. Ďido tvojej maceri i nini Olejarovej jak i moj volal še Ferko a i naš ocec še volal Ferko a moj d’ido nam dzecom tak pripovedal, že dňešni Kerestur už stal, dze je i teraz, pred našim prisel’eňom a volal še Bačkerestur a až po prisel’eňu našich ho premenovali na Ruski Kerestur a to preto, že našo d’idove še perše prisel’eli do Kuli a zoz Kuli še prisel’elo do išče Bačkerestura 12 famel’iji. Zoz tich dvanastich famel’ijoch buli šejsc famel’iji z Ruskova z terašňej Čechoslovackej a šejsc z Kerestura, chtori valali išče i ñeskal’ tu staja. Da budze mir i zadovoľstvo premenovali Bačkerestur na Ruski Kerestur.

Tu, teraz u Čechoslovackej, odkal’ teraz i ja pišem toti istorki, tu u tich valaloch i varošoch jak napr. Košice, Prešov, Bardejov, Svidňnik, Michalovce, Kračunovce, Šariš, Ruskov, Kerestur i druhi, tu še i ñeskal’ tak hutori i bešeduje, jak hutorime i bešedujeme mi u Ruskim Keresture, abo po našich druhich ruskich valaloch u Srime i u Bačkej. U greckokatol’ickich cerkvoch tak še

isto otrimuju obradi, jak i u našich cerkvoch a špivaju išče i něškaľ tak, jak še špivalo daraz po našich cerkvoch zborovo i dzijaci napredok a narod za ģima. Za toti šteracec roki co tu žijem, mal som veľo raz možnosc vidzec i čuc o živoce tunajšich ľudzoch, upoznac jich običaji, ich folklor i druhe.

Folklor tichto ľudzoch po tich valaloch i varošoch, co spominam, barz je podobni našomu folkloru. Špivaňe večar po valaloch išče i něškaľ panuje tak, jak še daraz špivalo po našich valaloch večar, dzivki i legiňe. Jedla sľični jak u nas a i tanci maju podobni, jak u nas. Mi mame prevžate od Srboch kolo a našo tu maju karičku. Voňi o nas do konca druhej švetovej vojni skoro aňi ģeznali, ľem toti starši, aľe jak še škončela druha švetova vojna, ta našo kulturni a prosvitni robotňici z Kerestura i z druhich valaloch nadvjazali kontakt i počali chodzic z kulturnim programom. Prave na fundamentu tich kulturnich programoch, tota už skoro zabudnuta d'ídovščina, zнову ožila. Voňi už dobre znaju o nas a mi o ģich a znaju i to, že mi ich odseľeni braca. Naša literatura, naš folklor, našo kulturni vimeni nas znovu zjedĩneli na vičnich bratoch i šestri.

Scem še teraz vracic gu jednej istoriji zpod ľiskovca: Jugoslavija po druhej švetovej vojne bula rozdzefena na kraľevinu Srba, Hrvata i Slovenaca, kasňejše bula rozdzefena na 8 banovini. Naš Kerestur patrel do dunajskej banovini. Už ģepametam, z jakej priliki raz zavital do Kerestura i sam ban dunajskej banovini. Von bul prijati zoz šickima počescami, jaki tedi valal i srez u Kuli mohol dac. Tak isto krašňe bul prijati i od cerkovich vlascoch a bul milim hoscom i na keresturskej parochiji. Na starej parochiji ho dočekali toti panocoh: o. Mudri, o. Bindas, o. Besermeňi, o. Budiňski, o. Miklovš, o. Hirjovati i ostatňia keresturska inteligencia. Pri uradovej bešedi ban obecal finančnu pomoc na cerkvu i na školi. Bešeda še trimala o kulturi našoho naroda, o joho počeskoscoch, bo bula kriza, bešedovalo še o cerkvi, o školoch i druhim.

Toti šicki hosci šedzel'i u veľkej sali, dze bulo dakus i cesno i horuco a na podňet panoca Mudrija išľi pošedac pod ľiskovec, dze už bul'i pripraveni karscel'i u zahradi.

Ked už bul'i po poludzenku a barz bulo horuco, ta vino ģebarz scel'i pic, i spadla odluka, že še budze pic pivo. Choč vino bulo barz dobre, chtore vše nabavjal dzijak Ąaradi zoz Erdutu, odkal' bula jeho supruha, aľe u takej horučave pivo ľepše smakuje. Bula jedna chiba, že na parochiji tedi pivo bulo ľem običňe, aľe podachtori hosci hvarel'i, že bi radšej čarne pivo. I sam ban hvarel, že bi i von radšej čarne pivo. Male ģedopatreňe še friško napravelo. Panocec Mudri me zavolal, ja še tam motal okolo hoscoch i sluchal, co voňi bešeduju, choč som tomu veľo ģerozumel a aňi jak chlapca me to ģeinteresiralo. Vše som še mušel ozvac, tak me učel'i, že modľim krašňe, modľim hej, abo modľim ţe, to bula moja drezura. Jak me o. Mudri zavolal i takoj zavolal i moju macer, ta jej hvarel: „Julko, vežňi totu čizmu a Jani naj priňeše od Miroňa čarne pivo.“ Tak i bulo a ja skokom do Miroňa. Čizma bula pejc litrova, skl'eňena a daroval ju prezident Masarik vladikovi Ąaradovi i o. Mudrijovi, ked bul'i u Prahi na eucharistickim kongresu. Kačmar Miroň mal odložene pivo na ľadze u jakešik šopi, co bula prikrita zoz nadom, taku sľičnu ľadovňu mal i mesar Filip. Do tej ľadovňi še vožel ľad z Golovičovej dol'ini. U tich časoch ģebul'i išče fridžideri abo zmaržľaki i sľičňe, jak něškaľ. Na mirnici jedlo i mľeko i co še friško pohubelo, ta ľudze odkladali do pivňici, chto mal, a chto ģemal, ta ģemal. Perša čizma z čarnim pivom še barz friško vipražňela i ja bežal takoj po druhe čarne pivo. Ked som dobehnul i z druhu čizmu, ta mi hosci tel'o nadavali dinari, že som cali tidzeň mal na sladoľed u bačika Kirila Horňaka, co mal kiosk či bufet pri valalskej chiži na uhľe Džuňovej. Dobri sladoľed predaval i jeden Makedoňec a volal še ‚Capala.‘ Von bul človek čistotni i dobri a veľo roki prežil u Keresture.

Ked že čizma bula od prezidenta Masarika, ta o. Mudri pripovedal, že jak bulo i co še slučelo na večeri u prezidentskej palati, dze bulo veľo vladikoch i hoscoch zoz šickich končinoch šveta, ked že še robelo o eucharistickim kongresu. Na tej večeri bul vladika Ąaradi, Msgr. Mudri, moja

mac i išče dva ženi jak delegatki. Hlavne česke jedlo, to išče i něškaľ že še dava, pečene meso, knedľi i kapusta. Pri tej priliki jedna aňďa scela až i nato, da to budze, jak še hvari, po paňski. Vžala tacňu z mesom pred sebe, položela falatok a jak davala daľej, jako šik bula nervozna, tacňa še jej višľisla z rukoch a šicok sadržaj še viľal na prekrasni šňihovi bili partok. Na toto sam prezident Masarik jak mili hoscitel' i mili inteligentni človek hvarel toto: „To nič, i ja bul veľo roki vojak i husar a z koňa som spadnul, tak že i toto še každomu može slučic, a na pamjatku, že sce bul'i mojo mili hosci, darujem vam totu skl'eňenu čižmu a ked budzece z ňej pic, spomňice sebe, že u Prahi mace svojoho virnoho prijateľa.

Daľej panocec pripovedal, že ked išľi nazat zoz Prahi, ta bul'i i na hrobe sj. Kirila i Meftoda u Velehradu, to na Maravi u ČSSR.

Ked že ban mal išče drahu pred sobu, okolo pijatej še krašňe odpital i odputoval na fijakeru do Kuli na hajziban. Dajedni hosci, ked pošol ban, ta pošľi i voňi, aľe u hlavnom ostaľi panocove daľej šedzic pod Piskovcom a po takej dobrej hosciňi i po čarnim pivu žadala še im čarna kafa, chtoru ponuknul o. Mudri. Na to šicki počaľi zložňe kričac, že vivat kafa, vivat kafa. Hvari o. Mudri: „Chlapci, ja kafu mam, a i pic ju budzem, ked ju sebe nameľece.“ Ja priňesol z kuchni dreveni mľiňčok a bul tam i bakarni dzeškaľ z Bosnej, aľe na tim še barz pomali i češko mľelo, von bul okruhli i mal ručku, co še dvaraz lamala.

Perši počal mľec dzijak Ňaradi, vec še meňaľi panocove a dokončel o. Budiňski, bo von bul najmladši. Kafa še servirovala u malich šoľkoch a bula barz pachňaca i mocna, bo pred tim dzeň, jak maľi prisc hosci i sam ban, kafa še pražela na špeciálnim pražňaku, chtori spravnel pokojni klomfer Malacko na toto cil'. A ked še kafa pražela, ta pachnul cali šor po friškej kafi. Kuchňa bula ňizka, ta še mušelo luftirac, bo z kafi bul dim i odlična aroma, barz prijatna za nos. Každı večar kafu pil. i o. Mudri zoz svojim vernim pajtašom učitel'om Galuskom. Sami namľeľi a už panocec dzeškaľ z Ňemeckej priňesol eletrični varič, chtori bul spojeni iz harčkom, taki das 1 litra še doňho mescela, prave tak na kafu abo na čaj. Tot varič ja našľidzel po panocovej šmerci a ked som bul študent za vojni u Peštu, ta veru i ja sebe sam často na ňim uvarel čaj abo daco iňše, krompl'i abo vajca na mechko, ked bula Pešta rozbita a ňedalo še nigdze nič kupic.

Ked už bulo po kafi, tedi o. Mudro hvari o. Bindasovi: „Nože, Ďuri, povedz nam i ti daco o tej našej d'ıdovščiňi, šak Ti mudri i rozumni človek, veľo toho znaš.“ Toto, co som skorej pisal, tverdzel i o. Bindas a medzi tim pripovedal, že ked še našo seľeľi zoz Horňici tu na rovinu, ta bul'i barz chudobni, maľi bidni koňiki, kočı bul'i opľeceni zoz prutami, kedže u ňich putoval'i na daľeku drahu. U tich kočoch bival'i i spal'i po draže. Chto bul dakus bohatsı, ta cahal i dva kočı a tri koňi mal. Kedže draha bula barz daľeka, ta sebe u dajakich grofstvoch mušeľi i privirobic na chľebik i soľ.

Kedže naš narod bul barz bohobojni, perše, ked še prisel'eľi, ta sebe spravnel drobni chiži zoz pruca a bul'i omasceni z blatom a z nadom prikriti. Okolo terašňoho Kerestura bulo veľo doľini, u chtorich rosnul nad, z chtoroho, jak som spomnul, pravel'i chiži a z tim nadom bula prikrita i perša cerkvočka a nabivana bula zoz hľinu. Tota perša provizorna cerkvočka stala tam, dze teraz, jak še daraz volala nova škola a dze teraz na makovskim šore stoji Hudakova chiža za parochijalnu zahradu. U tich doľinoch bulo i veľo ribi, a preto hlopi v ješeni abo v ľece chodzeľi do Segedina konopu žac, z chtorej še robelo platno a i šparga chtoru našo d'ıdove chasnovali na pľeceňe bugnoch i chalovoch, da možu lopic ribi u tich doľinoch, bo ribi bul'i zadarmo a meso bulo drahe. Kedže žem okolo Kerestura ňebula barz urodna, ta ňetrimaľi aňi veľo statku, a preto bulo meňej mesa a veľo še i poscelo. Na tich žemoch okolo Kerestura rosnul choscec, na chtorim še pašľi pčoli a z medom še veľo chasnoval'i jedla a med še i predaval do švabskich valaloch. Oralo še ľem na drevenich pluhoch a šalo še zoz kukuricu. Bili chľeb še jedol ľem na Veľku

noc (Paska) i na kračun. Kukurična kaša še často varela, zameška še ve'lo chasnovala z m'lekom a z medom. Ve'lo naših d'idoch trimalo ovci i kozi, bo toti životi'ni 'nepotrebovali te'lo pokarmu jak kravi. Kedže bulo malo hnoja, bula i slabša uroda. Šicki jedla še sladze'li z medom, bo cuker 'nebul a išče našo ženi znaju pečic z medom dobri medov'niki, chtorich zna'ne še naš'lidzovalo z generaciji na generaciju.

Ked že našo d'idove prisel'al'i do Kerestura, chtori už pred tim existoval, jak tverdze'li o. Mudri i o. Bindas, co ču'li od svojich d'idoch, že bul Kerestur i pred tim, al'e ho Turci z'ničel'i. A ked vo'ni, našo stari d'idove, priš'li zoz Kuli do Kerestura, ta bul'i lem tri chiži. Žem 'nerodzela dobre, bo našo d'idove hnoj predaval'i Švabom, al'e postupom civilizaciji i dobroho obraba'na žemi, co našo Rusnaci vidze'li od Švaboch, postup'ne še i keresturski chotar zme'nel na urodnu i bohату žem.

Ked bul'i spraveni perši domki i perša cerkvočka, ta našo d'idove 'nemal'i panoca. U provizornej cerkvočki še čitala evanhel'ija i druhi s'jati čita'na, nahlas molitvi a obično to robel dajaki mudrejš'i človek, chtori znal čitac i pisac. Perši dijakon bul Janko Nađ. Po polad'nu v 'nedze'lu viha'nal'i ovci i kozi na jaraš a tam še vec chlopi v'jedno bavel'i a i ko'ni še šedla'li, chtori še chodze'li pasc do minešu.

Toti šicki istorki pripovedal ostat'nim panocom o. Bindas, panocom, co šedze'li pod l'skovcom na starej keresturskej parohiji. Ja tam bos'i šedzel na žemi, jomu pri nohoch, i toto som šicko ču'li i zapametal. Ked už toto vipripovedal, ta stanul i dakus še poprechodzel, bo ho bo'le'li križi a vec zaš sednul i hvarel'i toto: „Sluchaj, Jani, ja už stari, už še mi 'nebarz sce vecej pripovedac, al'e ti mladi, chodziš do školi a l'ubel bim, da sebe toto, co ši teraz ču'li odom'ne a i od tvojoho bačika, da sebe toto zapametaš, bo toto ja pripovedal i mojim sinom.” Ja sebe toto šicko zapametal a teraz o tim pišem. No al'e še mi vidzi, že toti stari istorki nichto 'nebudze čitac a už č'i budze, abo 'nebudze, ja to lem napišem.

Da'lej bešedoval o. Beserme'ni, že večar še šedzelo pri kahancoch z mascu abo z lojom, od čoho chiži bul'i barz okureni. Vše pred Ve'ľku nocu chiži še bil'e'li jak znuka tak i zvonka išče i do 'nedavna, dok 'nebul'i moderni domi, še u Keresture bil'e'li chiže na bilo. Pre vapno chodze'li až do Segedina na kočoch. Ked že še nošel'i šmati zoz platna svojeje roboti, ta trebalo i konopu, al'e vona še u Keresture 'nerodzela, bo konopa sce dobru žem. Na to o. Mudri hvarel, že ču'li od svojoho d'ida, že Rusnaci predaval'i hnoj Švabom, da im 'nešmerdzi. Hnoj še trimal pred domom a 'ne u hum'ne. Našo d'idove chodze'li konopu žac do Mađarskej okolo Segedina, Pitvarosu i Makova. Zoz zarobeneje konopi še v žime predlo ruske platno, z chtoroho bulo ob'lečivo spod'ne a z ovcoch i kozoch zoz skoroch še šil'i perš'niki i bundi. Stari d'idove i do cerkvi išče do 'nedavna, co i ja išče pametam, u širokich gačoch chodze'li. Tak pametam na d'ida Rusovoho i d'ida Keteleša. Chto bul bohatši, mal i širši gači a ženi opl'ečka nazberani i narancovani. Z konopi še pravela šparga i pa'vaši i druhi potrebni artikli pre domacnosc. Na toto šicko reagoval dzijak 'Naradi i hvari von tak: „Tedi 'nebula ‚kadifa’ jak 'neškaľ. Nastal ve'ľiki šmich. „Našo podachtori l'udze,” hvari von da'lej, „priš'li, nak še hvari, na ranc pre kadifu. Či dzivka bula chudobna, abo bohata, kadifa mušela buc, choč na jutro mušela isc dzivka na nad'nicu na rizkaši.“

Ked už toti istorki bul'i vipripovedani a bulo barz sparno, choč panocove šedze'li vonka pod l'skovcom, tedi stanul o. Budi'nski i hvari von m'ne: „Jani, tu maš 10 dinari, zaplac pivo a co ci osta'ne, to tvojo.” To o. Mudri 'nescel dovol'ic, da von placi pivo, al'e i pak jakošik ostalo po joho. Ja vžal čizmu i hajt zaš skokom do Miro'na pre čarne pivo. Ked som pivo pri'nesol, ta o. Budi'nski še tak opital ostat'nim panocom, že č'i znaju, co hvarel vladika Štrosmajer? No co, co hvarel? Ta hvarel, že pri ka'zdej reči vipic še šveči. Nastal šmich. Vo'ni da'lej bešedoval'i a medži tim me poslal panocec Mudri pre učitel'a Galusku, chtori bival na budžaku a pre jakušik pričinu

ñemohol buc na parochiji od rana. Ja z ñim vjedno prišol, i ked ho ostatñi panocove obačeli, ta počali kričac i kľap kac, že „vivat Jozefus, vivat Jozefus, naj žije Osif!“ Panocove znaľi, že po dobrej večeri budze i dobre vino, bo zoz ñiskej parochijalnej kuchñi še už šireľ zapach až pod ľiskovec do zahradi. Kedže panučitel Galuska bul na parochiji jak doma, šicko poznal, ta mu hvari o. Mudri: „Jovška, pre starich mojich pajtašoch priñeš stare vino.“ Na večeru bul kotľikovi paprigaš zoz riboch a po ñim pečeni ribi na maslu, aľe skorej, jak še vino po večeri malo davac, ta hvarel o. Mudri o. Budiñskijovi i Joškovi, že bi voñi daľi vino zachladzic do studñi, ked už bula veľka horučava, ta žimne vino ľepše smakovalo. Na toto reagoval o. Besermeñi. Tak hvarel, že vino muši buc žimne a čaj horuci. Ribi še vareľi na dvore pod jahodu za hambarom, do chtorocho še zberala rokovina za miricu od virnich. Bakarni kotľik bul kupeni u Prahi a kupel ho o. Mudri, ked tam buli na eucharistickim kongreše. Po šmerci panoca kotľik še stracel.

Kedže vino ma buc žimne, ta naj budze, I o. Budiñski i učitel Galuska dzeškaľ nabaveľi jakišik pañvašičiki či špargu, či co, ja už dobre ñepametam. Ľemže i ja še tam kolo ñich motal. Voñi nabrali dva koršovi, das po 10 litre u jednim, staroho i dobroho vina a hajť z ñim do studñi, da še ochladzi. Tak i bulo. Ľemže stalo še toto. Na toti koršovi voñi privjazali jakišik kul'i či hlavi zoz sodovych hlavoch oloveni, da čim hľibše koršovi plivaju u žimnej studñi. Jak tot koršov o. Budiñskij puščal do studñi, šparga jakošik bula slabša, ta še roztarhla i koršov spadnul na tot koršov, co už pred tim bul, ta še obidva rozbil'i. Ked še o tim o. Mudri doznal, ta hvarel: „U každim zlu jest daco i dobre, bo ked daš vino do vodi, ta še voda opravi. A na parochiji budze od ñeškaľ dobra voda.“ Nastal šmich. Po tej priliki stanul panocec Mudri i calkom ozbil'no hvari von tak toto: „Sluchajce, chlaptci,“ voñi bul'i šicki rovnaki pajtaše až na o. Budiñskija, chtori tam bul najmladši, „idzeme hlasovac.“ Šicki še čudovali, ta co, ta co hlasovac? „Ta ja vam povem, že co. Naša parochija už paru roku čeka, že nas pridze navščivic mitropolita Drohobecki, naščivic našu cerkvu i naš narod, aľe von jakošik ñeidze. A naša parochija pre totu naščivu už paru roki čuva stare erdutske vino, žebi še s tim vinom pričlašal ñeľem naš narod, aľe že bi z ñim bul pohosceni i naš mili hosc. Pitam še vas teraz šickich, či sce zato, da ho načñeme.“ Ostatñi panocove popatrel'i sebe jeden na druhoho, počali še ošmiškovac a vec kľap kac i bulo odhlasovane, že vino še načñe i bul preslov: „Vivat Michaeli, vivat Michaeli.“ Po dobrej večeri še servirovalo stare vino, z chtorocho ostalo išče das 50 litri za slučaj, že bi prišol metropolita do Kerestura. Ja o tim vinu znal. Vino načal a na druhi dzeñ scahnul do meñšoho hordova učitel Galuska a ja mu trimal švičku u starej pivñici, chtora bula bl'isko ľiskovca.

Pred večeru scichol i o. Segedi zoz Mitrovici. Večera zoz riboch še davala zaš u sali, bo pod ľiskovcom ñebula añi lampa, añi eletrika a už i suñogi ľetal'i i ščipal'i. Po dobrej večeri še špival'i cerkovni pišni, aľe še špival'i i našo ruski narodñi pišni, z chtorich sebe i ja jednu zapametal a prekrašne ju zašpival baritonovim hlasom o. Segedi Vladimir zoz Mitrovici. Pišna še vola: „Pod strechu še hñidzdi lastovka.“ Ked totu pišnu o. Segedi špival, ta ho na hušľoch provadzal o. Mudri i to bula jedna z najkrašich pišnoch, co som ich ted'i čul. Totu pišnu išče i ja ñeškaľ sebe daraz zahrajem abo zašpivam. Tota pišna mi vše pripomina staru kerestursku parochiju, dze som prežival prezbrižni svojo dzeciñski roki.

Toto šicko še trafelo jednoho dña a to v sobotu. Pametam, že na druhi dzeñ, jak v ñedzeľu, še mala pošvecac, dumam, že statua maceri Božej u Vodici abo manastir abo daco podobne, už točni ñepametam. Toto šicko ja pišem ľem zoz pametaña, bo tu u ČSSR ñemam ñijaku pomocnu literaturu, añi ñič, co bi mi išče daco pripomenulo, aľe co som zapametal, ta toto i pišem a to pišem, jak znam i jak čuvstvujem. Toto, co tu opisujem, na tim šickim jest veľo pravdi.

Vracim še išče gu tomu staromu vinu, co z ñoho ostalo za slučaj, že bi zavital do keresturskej starej parochiji mitropolita Drohobecki. Ked pošľi hosci v ñedzeľu, ta panocec Mudri poslal, da

idzem pre bačika Jovgena Janovoho, že naj pridze na parochiji, dok hodzen a čim skorej. Bači Jovgen prišol i tot hordovik zakopal do pisku, chtori von skorej privezol až zoz Erdutu na koču. Bači Jovgen obrabjal parochijalnu žem. To bul jeden dobri i šorovi robotni človek. U tich istich časoch mi, chlapani, barz zme še šicki i u šickim dobre skladal'i. Učel'i zme še doc dobre, chtori jak, aľe zme še ľem viučel'i. Z nas dzešatich žijeme išče ľem dvome a to Jovgen, advokat Džuňa, i ja. Ostatni už šicki na pravďi Božej. Mi, chlapani jak šlapci, huncuti, šintere, jak še hvari, scel'i bi zme sebe dakedi daco vipic a mali zme už po 17 – 19 roki, aľe ňebulo zaco a ked i bulo, bula kriza.

Do toho našoho študenskoho kolektivu abo do partiji patrel'i škoľare: pokojni Janko Ňaradi, sinovec vladiki Ňaradija, von bul najstarši, pokojni Vlado Kol'esar, profesor, pokojni Dr. Janko Erdel'i zoz Zagrebu, Janko Erdel'i, režiser u teatru a ZGB-u, pokojni Janko Palkov Vislavski. Pokojni Dzvonko Segedi spadnul u vojni. Pokojni Ing. Đura Segedi, Jovgen Džuňa, advokat u Novim Sadze, Dr. Janko Nad'ord'a Nad', teraz u ČSSR. Slavko Pabjankov, ekonom. Podmladak bul terašni bačvanski vikar o. Michajlo Makai i novinar Jefrem Kol'esar i Saša z pošti. Mi, hore menovani, prez dzeň zme še chodzel'i kupac na novi begel', ked zme ňepomahal'i daco rodičom doma, a večar zme še schodzel'i pred portu na korzo. A chodzel'i na toto korzo i dzivčata – študentki. Parastki dzivčata še chodzel'i modľic gu križu. Može buc, že chodzel'i vecej pre chlapcoch gu križu, jak pre molitvu, aľe tedi to tak bulo.

Raz, tak to po večeri, ked zme še už zišľi, už zme še i nakorzoval'i i nakureľi, už nam i dakus bulo i dosadno, pežeži ňebulo, že bi zme išľi do Miroňa, bula kriza, darmo. A pic bi še pilo, ked bi bulo za co. Taka tedi bula situacija. Pokojni Janko Vislavski Glumac, von bul moj virni pajtaš a von znal o tim odloženim vinu na starej keresturskej parochiji, co bulo odložene, jak som už o tim spominal skorej, i hvari von: „Chlapani! Nužda zakon meňa a iňšakej pomoci ňet, ľem jedna.” „Ta jaka pomoc, jaka?” „Ta ja vam povem, že jaka. Sluchajce. Ja znam o jednim izvoru staroho i dobroho vina, chtore ňepije choč chto. A tu medzi nami naš pajtaš Janko Nad'ord'a. A mi znamo, že ‚von gazda na parochiji’ a dobre zna, že dze kľuč od pivňici, dze odložene stare vino. A co bi še stalo, ked bi zme i mi z toho vina choľem dakus okoštoval'i, či slučajno ňedostalo osuhu?” Hvari von daľej: „Panocec Mudri bi mal smertel'ni hrich, ked bi še toto stare vino malo skisnuc, abo osuhu dostalo.” Nam vecej ňtrebalo. Dumka še narodzela jak hrom z čistoho ňeba. Pokojni panocec vše toto vino čuval jak oko u hlavi, bo še vše nazdaval, že vladika pridze.

Kedže stvar bula dakus i opasna, ta še dalo hlasovac, že chto za to, da še vino okoštuje. Šicki zložno zme odhlasoval'i, že vino še načne, aľe ňe takoj išče z večara, aľe poslejše, ked panocec zašpi. Tak i bulo, bo rezolucia bula prijata a pre pajtašoch šicko.

Po tej rezolucii ja pošol do kuchňi do kredenca, dze vše kľuč od pivňici, pri kuchňi bul i špajz, u chtorim bul i veľki harčok, u chtorim še masc vipražala a menši harčki, aľe ja vžal menši ipak za každi slučaj. Dvonko pokojni Segedi me čekal u konku i mi pomahači bosu pocichi hajt do pivňici. Švička tam bula. Nina Hricova vona z chlapani Jovgenom i Vladom spala na dvore u hospodarskej parochijalnej budovi. Prez ľeto ja daraz spal doma a daraz na parochiji. Mal som dva domi i poznal som domačinstvo na parochiji. Panocec Mudri už bul češko chori, von už ňebarz zbal, tak že o to nam bulo ľechčejše še dostac do pivňici. Pri kapurki od cerkvi z porti nas čekal'i Janko Ňaradi i Vlado Kol'esar z Jankom Palkovim, ostatni pajtaše cerpežľivo čekal'i, že co i jak stvar dopadňe. Zoz menšim harčkom vžal ja i varešku, bo pohari ňebul'i pod ruku. U pivňici še robelo pri švički. Tu zaš bula jedna prepreka, ňe a ňe vicahnuv dreveni d'ugov zoz hordova. Bil'i mi po ňim zoz pescu i koj jak aľe von bul barz hľiboko zabiti i tedi pokojni Dvonko Segedi odskočel prejga do šovgra Oľejara, dze von bival i priňesol jakišik resel'ov. Mi po nužďi z tim resel'ovom d'ugov vidľobal'i a zoz šlauchom nacahal'i polni harčok, das 10 litrovi, staroho i dobroho vina. Pri tej operaciji nam pomahal i pokojni Janko Vislavski, chtori

pomahal cahac vino zoz hordova do harčka. Pri tim še von i zakašľal, bo jak še hvari, zbehlo mu do ‚šalenej dzirki‘ i barz še zakašľal a jak kašľal, ta mu hvari Dvonko: „Sluchaj, Janku, ked ce ničto ňezabil, ta ja ce zabijem, ked ňeprestaňeš kašľac.“ Von še ucichnul. Harčok už bul polni i hajt mi z ňim do porti pod konk, dze še odbornici v ňedzelu schodzel'i. Z harčkom zme išľi jak po dikicoch barz oprezno, da ňedaj Bože, da še rozľeje. Perši vino okoštoval najstarši Janko Ňaradi i ked ho okoštoval, ta tak hvarel: „Sluchajce, chlapci, po mojim ukusu možem povesc ľem teľo, že anheli, ked bi mali usta, i voňi bi z ňoho piľi.“ Piľi zme šorom zoz varechu, co še zoz ňu viňimal'i obarovini, ked še šviŇa zabila. Vino bulo mocne i stare, mi chlapci išče mladi i mi še tak poguražel'i, že zme tak špival'i u porti za cerkvu, až še križik na verch turŇi tresol. U tej dobrej dzeki Janko Ňaradi stanul do štreďku i hvari von: „Ja sebe modľim slovo,“ i dostal ho. A hvari von tak: „KrašŇe je pre domovinu umrec, išče krašše pre domovinu žic a najkrašše pre domovinu pic.“ Totu prislovku von hvarel na latiŇskim jaziku i mi po tej prislovki počal'i špivac ‚Gaudeamus igitur iuvenes dum sumus,‘ co znači teľo, že: ‚Vešeľme še dok zme mladi.‘

Co še stalo z tim ostatŇim vinom, co zme ho ochabeľi išče u hordove, ja ňeznam, bo medži tim panocec Msgr. umar a ja tim prestal buc ‚gazdom‘ na parochiji.

2. JAHODI

Raz, jednoho horucoho dŇa v ľece, prave žrel'i jahodi, už davno posadzeni dreva, a jahodi, jak še hvari po našim, bul'i kalamni – vel'iki i sladki. Toho dŇa pred poladŇom zavital na staru kerestursku parochiju stari pajtaš i kolega o. Mudrija, Monsieur Rossi z Rima. Zos Kuli ho privezol na fijakeru panocov šovgor Olear. Tot čarni fijaker, co bul jedini u valaľe, še chasnoval ľem pre vel'kich hoscach a fijaker u šore vše otrimoval šovgor Olear a daraz i kovač Badarka. Miloho hosca dočekal'i ňľem paroch aľe i kapelaŇe. VoŇi bešedoval'i na latinskim jaziku u chladku pod druhu jahodu. Nina Irina Hricova, jak zme ju šicki volal'i – nino, mala dvoch sinoch, Jovgena i Vladu. Jovgen še viučel za skravca a Vlado za stolara. Pred prichodom visokoho hosca mi už z Vladom bul'i skoro na verch jahodi, bo tam bul'i najvekši i najsladši, kedže tam bulo najvecej slunka. Kedže na parochiju prišol taki vel'ki hosc, naravno že nina Irina mala vel'o roboti, ta še o nas aŇi ňestarala. Chlapci jak chlapci, vše tam, dze ich ňetreba. Vlado a ja zme še viškrabal'i až na čeperka, skoro pod sami verch. Ked monsieur prišol i pozdravel še zoz panocom o. Mudrim i kapelanmi Miklovšom, terci už ňepametam, že chtori to bul, a tak, jak bešedoval'i u chladku na dvore, ta bulo počuc praskaŇe dajakoho konara z verchu jahodi. Panocec o. Mudri isto popatrel jak i ostatŇi hore na verch jahodi i zavolal na nas, da merkujeme i da ňespadŇeme a pri tim zavolal i ninu Irinu, da i vona na nas merkuje, ked budzeme zichodzic dolu. Ked nina Irina obačela, že mi z Vladom skoro na samim verchu i hoscime še zos sladkima jahodami, od chtorich i košul'i bul'i zabelaveni, vona tedi zalamala z rukami i hvari: „O, Bože, Isuse Christe, odpušče mi hrichi, že tak mušim povesc: Ňebulo bi mi žal, ked še ti huncut jeden zabiješ, aľe ja gdovica i narobiš mi trošku.“ Na to Vlado hvari maceri: „Mamo, ňebojce še, šak ja tu už ňe perširaz,“ a pravi von, „šak prave toti najsladši oberam pre Vas a i pre toho panoca, co prišol z Rimu.“ Vlado i ja zme pomali z jahodi zišľi domu, košul'i od jahodoch, gambi belavi a ruki čarni od jahodoch. Vlado naisece toti sladki jahodi dal maceri i šicko še dobre skončelo. Za paru dŇi, ked už jahodi buli skoro prezreti, ta i sami padaľi. Mi ich očuchal'i od prachu i žedľi. OstatŇi jahodi, ked už bul'i uzreti, ta še otrselaľi do vel'kej poŇvi i pekla še z nich dobra paľenka ‚dudovača‘ u Bereka, dze bula bakarna paľeňarŇa a paľeňka bula fina, pachŇaca a čim starša, tim bula vecej žovta. Pilo še z ňej, jak še hvari, ľem ked zub boľel.

3. POZLACEŇE KRIŽIKA NA KERESTURKEJ TURŇI

Ňepametam še uŇ toĉno, Ňe chtoroĥo roku na keresturskej cerkvi buľi vimeŇeni dreveni Ňindľi za eternit, aľe dumam, Ňe mohlo to buc okolo roku 1926. To Ňehlavne, Ňe kedi buľi vimeŇeni, aľe hlavne je to, Ňe nastal jeden problem, Ňe jak pozlacic na verĥ turŇi kriŇik, cĥtori nutno bulo obnovic, ked Ňe uŇ cerkva mala novi Ňmati z vonka a i nuka bula kraŇne opravena i poŇorena. O tej malej istoriki Ňe pametam ľem tak zoz hlavi, bo tu, u Ćechoslovakkej, dze piŇem o tich istorkoch, Ňemam Ňijaku pomocnu literaturu, Ňe bi som sebe zos Ňej daco pomohol. O tim pozlaceŇu vŇeľijak rozdumoval paroch i odborŇici cerkovni, Ňe jak kriŇik pozlacic. Panocec Mudri Ňe uŇ scel obracic i na vladiĉestvo do KriŇevcoch, Ňe bi vono poslalo dajakoho struĉŇaka, cĥtori bi to opravil. Prave u tim ĉaŇe priŇol na parochiju i Badarka, kovaĉ, cĥtori rebel obruĉi na miricu, co Ňe do Ňej viberala rokovina. IŇĉe pred tim na parochiju zavolal i paŇskoho kaĉmara Pavloviĉa, cĥtori tedi bul direktor fajvergeroch, Ňe ĉi bi to voŇi eventuelŇe Ňemohľi kriŇik zŇac a po pozlaceŇu u VaradiŇe, Ňe bi Ňe zaŇ poloŇel na svojo mesto. KedŇe Ňe panocec Mudri ponosoval majstrovi Kovaĉovi, Ňe jaku ma brigu zoz kriŇom. A Ňebula to zaŇ taka maliĉkosc na verĥ turŇi visc, kriŇik zŇac a dolu zisc a da Ňe Ňetrafi dajake ŇeŇescesce, ta to bula briga. Na tot Ňicok problem hvari majster kovaĉ Badarka toto: „Ja vam poradzim.” „Ta koho?” pita Ňe panocec, „ta koho?” „Vi ho barz dobre poznace a ĉlovek to barz vetŇi a moŇe buc, Ňe to spravi i zadarmo.” Majster trimal dakus u Ňachu panoca i napinal mu dakus i Ňivci. A ked mu panocec hvari: „Ňak uŇ ľem povedzce, Ňe cĥto bi to mohol buc tot ĉlovek?” „Ňe cĥto? Ňak dzijak Vlado EdeliŇski.” A tak Ňe i stalo. Na druhi dzeŇ po sluŇbi BoŇej zavolal panocec dzijaka na parochiju i roztolkoval mu, Ňe o co Ňe robi. Ked uŇ dzijak vipoĉul panoca, ta hvari: „To Ňijaki Ňe problem, ja to poprobujem spravic.” A panocec Ňe ho opitali: „Aľe co to od priliki budze koŇtovac?” Na to dzijak odpovedal, Ňe choĉ jake stare vino abo ľľaŇka dobroho rumu. Panocec hvarel, Ňe to zaŇ Ňe problem z joho strani. CerkovŇik PaŇo nabavel dzeŇkaľ dva dlui paŇvaŇi a od Makaja deŇĉara preŇesľi tri druki, barz dlui. Do tich druĉikoch dzijak popĉhal karfi i spravil drabinu sľiĉnu, jak co maju horolezci a z trecim druĉikom zaloŇel totu paŇvaŇovu drabinu za kriŇik. Po viŇe Ňalukatroh na cerkvi jakoŇik viŇol vonka i vidrapal Ňe aŇ gu samomu kriŇiku. Ked uŇ bul calkom hore, viŇal zoz kiŇenki rum, ta Ňe z Ňim podkripel a ked ho vidzel panocec, Ňe co dzijak robi i Ňe na verĥ turŇi pije rum, ta hvari panocec: „O, mili BoŇe, Tvoja zahrada veľka a i kvece jest u Ňej vŇeľijake.” Ked dzijak uŇ bul dolu zoz kriŇikom, ta mu panocec i ostatŇi serdeĉno gratuloval i.

Druhi dzeŇ dzijak odputoval do Varadina kupic zlatko i inŇe, co trebalo. KriŇik kraŇne pozlacial a cĥtori sľiĉnim sposobom zaŇ hore dal, jak i znal. Na totu opasnu dakus robotu Ňe pripatralo veľo ľudzoch i Ňkolare zoz novej Ňkoli, co i ŇeŇkaľ stoi za parochijalnu zahradu. Za totu ĉesnu i opasnu robotu dzijak Ňescel Ňiĉ, ľem sebe v Ňedzeľu po veľkej sluŇbi vipil i oldomaŇ, jak paroch, tak i cerkovŇici vjedno zoz dzijakom.

Od nas Rusnacoch, co Ňijeme daľeko od rodnoĥo kraja, ked vidzime tot kriŇ na keresturskej turŇi, ta moŇeme povesc, Ňe zme doma. Tot kriŇ Ňeje do caloho Ňveta Ňvetlo i ľubov gu svojej cerkvi, ľubov gu svojomu valalu, ľubov gu svojomu narodu. ľubov gu svojomu caĥa Rusnaka domu.

4. PERŇE PUTOVAŇE POKOJNOĥO VLADIKU ŇARADIJA I PANOCADO ŇKOLOCH DO GIMNAZIJI DO ZAHREBU

Vo vremja ono, ked pokojni vladika Ňaradi i pokojni panocec Mudri iŇĉe jak chlapci, sceli pojsc, jak Ňe hvari po naŇomu, po Ňkoloch, ta z Ňima rodiĉi mal i brigu, Ňe jak tich chlapcoch ta

zavesc, ked tedi išče hajzibani bul'i barz ritko a o avtobusoch še išče ňikomu aňi ňešňilo. Vladikov i panocov ocec, voňi še cim borel'i, a pomahal'i sebe vjedno i na pol'u, ked bul'i vekši roboti, dosc na tim, že bul'i pajtaše. Poradzel'i še voňi, že chlapcnoch odvežu na koču až do Zagrebu a veru tak i bulo. Pripovedal panocec, že vladikov ocec pošol do Kuli i dal spravic dva vel'ki p'leceni kuferi jak pre Denčija tak pre Michala, da sebe chlapci maju u čim trimac svojo stvari a toti kuferi bul'i mušel'i vitrimac najmeňej ošem roki, bo tel'o tirvala gimnazija. Ked už kuferi bul'i hotovi, ta po ňich pošol panocov ocec i privez ich domu a do tich kuferoch im dal'i perinku, zahlavok, daskel'o ručniki i najpotrebnejše oblečivo, jak i žimski šapki za žimu a po dvojich cipeloch. Jedni do cerkvi a jedni do školi. Cipeli bul'i dosc vel'ki, že za slučaj, ked bi ich chlapci ňezodral'i, ta budu i na druhi rok. U tich časoch chto išol do gimnaziji do Zagrebu, ponajvecej išl'i še učic za panococh, bo u Zagrebu jest i ňeškal' išče postoji greckokatol'icki seminar, u chtorim i ja še učel i bival, ked som chodzel do Zagrebu do gimnaziji. Gimnazija to bula klasična i barz stroga, al'e človek u ňej dostal dobri fundament do života, jak u seminaru. Išče i ňeškal' bi som točno znal povesc režim i program caloho dňa. Rano še stavalo o pijatej, vec do cerkvi a pred tim zme še mušel'i umic do pasa u žimnej vodi, bo chto še ňeumil, dostal karenciu, ňedostal frištik a vec sebe rozdumal, či še druhi dzeň umije u žimnej vodi, abo ňe. Peňeži ňešleobodno bulo mac pri sebe, da sebe daco kupime u školi, choč tam i predaval'i žeml'iki zoz salamu abo zoz sirom. Prez dzeň še učelo do poladňu na šetňu a vec še zaš učic, večar do cerkvi a vec o dzevjatej spac. To bul ukратно režim a vse pod dohl'adom prefekta abo doktora.

Kedže už bulo šicko prepravene na drahu, ta še i ich ocove sprahl'i i zoz Bošsku pomocu hajt na drahu do Zagrebu. Na drahu vžal'i šeno do šorogl'och pre koňi, jak i ovs a obrošnici i kabel na napajaňe koňoch po draže. Pre sebe vžal'i slaňinu, ovčoho sira, madžunu i medu jak i makovo buchti, bo voňi dluho bul'i čerstvi, bo u ňich bul mak. Vodu mal'i u koršove. Dal'ej panocec pripovedal, že joho ocec mal čutoru, chtora bula obšita zoz cel'acu skuru, i tu i tam sebe zoz ňej lignul a nam chlapcom ňescel dac verovatno. To bula dajaka pal'enočka na okrip'eňe. Prez dzeň na koču prešl'i kolo pejdzešat až šejdzešat kilometri. U vinkovcnoch bul dlukši odpočinok, hlavňe pre koňi. Koč mal nad sobu i šator za pripad, slučaj, žebi padalo a u koču mal'i i pokrovci doma tkani zoz ovčej volni, bul'i cepli. Po jednom tižňu putovaňa ščešl'ivo scihl'i do Zagrebu. Ocec nas pridal do seminaru a nazat sam do Kerestura. Draha tirvala hore dolu das šternac dňi. Na draže še ocovi pochorel koň i dzeškal' kolo Brodu zdochol. Tak moj ocec vec prišol na jednim koňikovu až do Kerestura pomali. Po skončeňu peršej klasi zaš po nas prišol vladikov ocec. Von tak isto putoval, jak i moj ocec, l'em von bul o tel'o l'epši, že na draže mu koň ňezdochol. Chlapci še dobre učel'i i obidvome bul'i odl'ikaše a ked prinesl'i domu cajgnesi i ukazal'i rodičom, že še obre učel'i, ta rodiči zabudl'i na šicki brigi, co mal'i do teraz zoz chlapcami a išče i jaki ich čekaju, al'e tak še hvari, že: Vše stari holub karmi mladoho a ňigda ňe naopak.

5. DUŤAN NA BRUCHU – BOSANĖC

Jedna mila i už davno zaprašena istorka z pod l'iskovca na starej keresturskej parochiji še trafela takato: Isto raz tak v l'ece, ked panocec Mudri i panocec Miklovš šedzel'i pod l'iskovcom u zahradi, dze bulo karscel'i i lavočka po potrebi, bo na starokerestursku parochiju vse dachto prišol a ňebulo dňa, žebi chtoška ňeprišol, či už virjaci abo hosci. Panocec Mudri tak hvarel: ‚Hocs do domu, Boch do domu' i vse každoho krašňe privital a pozdrav bul: ‚Slava Isusu Christu.‘

Raz tak jednoho l'etnoho dňa prišol na parochiju i Bosaňec z ladičku na bruchu u chtorej mal noži, bičaki, hamovi, trombi, colštok, pipki, poposari, hrebeňi, žveratka, ornogl'i do vlasoch,

briljantin, šnurki do cipeloch i všelijaki druhi tuňi stvari. Ked Bosañec vošol do konku, u chtorim bul'i virobene všelijaki ptici i dajaki sjati obrazi i tak daľej, ta nahlas pozdravkal: „Dobar dan, gospodine župniče, izvolte najfiniju robu.“ Panocec prišol z pod l'iskovca a Bosañec mu ukazuje toto i toto i chval'i von, že jaka to dobra i fina roba, choč to bulo šicko trecej klasi. Počne von ukazovac panocovi to i to a ja pri ñim stojim a ľem še mi tak oči šviceľi, ked mi Bosanec ukazal bičak ripku, trombu i klajbas. Bosañec znal, že co mñe treba. Von človek prešol šveta, von znal, že jak koho može lopic i co pitac. Pital triraz vecej, jak to koštalo, aľe ked še z ñim človek jednal, ta spuščel.

Panocec sebe kupel pipku s piposarom, choč ju ñebarš tak nužne potreboval, aľe kupel i noži do kuchňi a mñe bičak i trombu a i hamovi. Medzi tim z kuchňi višla do konku i panocova mac, moja baba a jak starša žena, ta še počala muštrovac s panocom, že naco to kupuje, ked už toto šicko mame, ľem virucuješ peñeži pre ñič za ñič. Na toto muštrovañe svojej maceri odvitoval panocec tak: „Mamo moja mila, šak dobre vidzice, že jaki utrapeni, ohoreni od slunka a hvari, že ma doma u Bosnej trinacecero dzeci a vi dobre znace, že i ja pochodzim zoz trinacecerich dzecoch a chtože od ñoho kupi teraz u tej krizi, ked ñe keresturski paroch. Baba še ulahojela i pošla do kuchňi po svojej roboti. Panocec Bosanca viprovadzel, chtori še hľiboko klaľal i bul barz zadovolñi, že dobre predal robu a po dobrej targoviñi cigurno že dluho spominal na dobrou mušteriju. Ja z bičakom takoj do jarku na šore i bičaćkal som še z Andrijom Homzovim i Jankom Verešovim. Na trombi som hral i vešelo poskakoval po zahradi za l'iskovcom, dze panocove robel'i svoju robotu.

Ked Bosañec odchodzel z konku, ta i baba višla z kuchňi a u jednej ruki mala falat chľeba a u drugej slañinu zakrucenu u paperu, dala Bosancovi, chtori podzekoval i pošol daľej po svojej roboti a hvarel, že pridze i druhiraz.

6. RIBI NA VIľIJU

Leto ma svojo, i žima ma svojo. Jak radosci, tak i starosci. Bula kriza, dinarčka bulo po meñej, jak po vecej a žic treba a dinar še češko zarabjal. Baba Šimkova hvarela, že vona, ked dinar dava z ruki, ta ho dvaraz obraci i dobre ho trima, bo von še ľechko višľišñe z ruki i otkotul'a. Žima še pribľižovala a pribľižovali še i veľki kračunski šveta, kedi še dzeci už pomali učel'i špivac na viľiju a maceri pomali šil'i meščki dzecom po špivañu. Toho roku jakošik skorej prišla žima i napadal veľki šnich a panocec Mudri me poslal, da idzem do bačika Šuhajdi i d'ida Bucija, ta da pridu odrucac šnich z podl'iskovca, chtori zavjal stol, karscel'i i lavku. Bul tam i hordov, co še z ñoho v ľece zaľivala žeľeňava, bula u ñim voda, chtora zamazla i von prasknul. Bači Janko Šuhajda i d'ido Buci, voñi v ješeñi na parochiji kopal'i zahradu i dobre še poznal'i zoz panocom. Bul'i to dobri, robotni i česni ľudze. Robotu spravel'i tak, jak treba.

Das dva-tri dñi pred kračunom bači Šuhajda zaprahal koñika, ta hajt na ñim do Bogojeva na ribi za kračun. Človek kupel skoro polni koč a koñik veru mal co cahac z Bogojeva do Kerestura ribi za kračun. Ribi bul'i jak paľci, drobní jak sardinki. Ľudze na ñich popatrel'i i daľej od koč'a a ñichto ich ñekupoval a bači Janko bi ribi predaval a ž strach a tu ñichto ribu ñesce a viľija idze. Človek dal do toho peñež, scel zarobic, mal dzeci, chtori trebalo karmic i obľekac a targovina ñijak ñeišla. Žena še zoz ñim vadzi a grajcar, co dajaki mal, i tot dal za ribi a kračun idze. U Šuhajdi zle ñedobre a ked ho už bulo nikud, ta hajt von na parochiju. Už pri kapurki žňal šapku i pod pazuchu, zroñeni pridze von do kondzelariji i nahlas pozdravka, Slava Isusu Christu. Panocec dzvihnul hlavu zponad pisacoho stola i pita še ho: „Co mace dobre bači Janku? Co

sce nam dobre prišesli?" „Ta, modlim, ich krašne, aňi naj še ņepitaju, panocec moj mili, zle ņedobre." „Ta co?" „Kupel som u Bogojevu ribi za kračun a l'udze ich odo mņe ņekupuju." „A jaki že to ribi?" pita še panocec. „Ša jaki? Jak pa l'ci." „No, a naco že sce taki drobni ribi kupel'i?" Bači Janko na to otvitoval: „Šak dumal som, že kriza, l'udze maju grajcar po meņej a dumal som, že pre chudobnih l'udzoch budu dobri, až i na to, chudobni l'udze, chudobni ribi. Šicki mi osta l'i u koču." „Ke l'o že ich mace?" „Šak ke l'o? Šak dva metri, ta som, reku, i vam prišol ponukuc, či bi sce z ņich ņekupel'i za kračun." Medzi tim nina Irina Hricova uņ davno kupela potku za vil'iju. Na toto šicko, panocec dakus rozdumoval i hvari mu: „Sluchajce, bači Janku, priveņce vi toti šicki ribi na parochiju, ta še dajak pojedname." Panocec mu šicki ribi zaplacen a tot dzeň bul najščeš l'ivejši u živoce bačika Janka Šuhajdu. Bači Janko ribi privezol na parochiju a z timi ribami še karmel'i šviňi. Od tich riboch šviňi stlust l'i, bo ich až dakedi u februaru kla l'i. Ked še šviňi otvore l'i, ta ich bulo čuc, jak še hvari za ribu i ņič še z ņich ņedalo pochasnovac. Tedi panocec hvarel: „Šuhajda zarobel a ja prerobel, a l'e i tak dobre, bo koho pan Boh miluje, toho i križom navšči vuje."

7. KANARIK

Panocec Mudri i druhi starši panocove chodzel'i na bohosloviju do Austriji, dumam, že to bul Insbruk, a tak isto i do Rima, dze še viučel'i za panococh.

Panocec Mudri perfektně bešedoval po ņemecki, la l'inski, mađarski a znal dakus i po ciganski. Panocec Mudri mal dobroho pajtaša i kolegu išče zoz školoch. Tot joho dobri pajtaš i kolega ņebul druhi, jak vladika Knap, chtori raz zavital privatno do Kerestura navščivic svojoho staroho pajtaša. Pri tej priliki mu prišesol krasni huš l'i i u malej kl'itki kanarika. Toti huš l'i išče i ja mam ņeška l' a na ņich daraz hral i bači Jakov Čižmar, bo mu ich panocec požičel, ked mu legiňe dzeška l' rozbil'i jeho huš l'i. Huš l'i maju barz čisti i krasni hlas a hra l'i i na koncertoch. Tota kl'itka, co u ņej prišesol vladika Knap kanarika, ta bula mala. Ta zato panocec dal spravic kl'itku vekšu zoz bakarnoho drotu a spravel ju klomfer Malacko. Verim, že še, moņe buc, išče i ņeška l' najdu l'udze u Keresture, chtori chodzel'i na parochiju i že ju tam vidzel'i vjedno z kanarikom a kl'itka mala i malu turňočku zoz križikom.

Kanarik bul žovti i barz drobni, a l'e špival vecej prekrasni ariji a daraz ho panocec scel napodobňic i zoz huš l'ami na cenkej struňi ‚E'. Panocec, ked uņ mal svojo roki, bul uņ starši jak mladši, ta še mu uņ aňi ņebarz scelo hrac, bo uņ pokus i pochoroval, ta mi toti huš l'i daroval. Skorej, jak mi ich dal, ta sebe zahral totu pisňu: ‚Zahučel'i hori, zahučel'i l'esi, ej, dzeže še podzel'i mojo mladi roki.‘ Huš l'i pobočka l' i daroval mi ich a pri tim mi hvarel, že ked budzem na ņich hrac, da sebe naňho popametam i po dobrim spominam. A tak i robim i vše milo spominam na mojoho dobroho bačika.

Kanarik bul samčok, u kl'itki mal hňizdo zoz sardinkovej škatulki. Mal von tam kocku cukru, šemeňec, marchvu, škarupinu z vajca i šicko mal, l'em ņemal š l'ebodu. Tak še raz nad ņim pokojni panocec zmiloval, ta ho u žimušňim čaše puš cel po kondzelariji, da sebe dakus pol'eta i da užije š l'ebodi. A l'e co še stalo? U kondzelariji bul pec, chtori mal i dva relni. Na jednej relni še ohrival vel'ki kandur. Medzi tim kanarik šednul na kanabel'. Panocec coška l' pisal da l'ej i ņeobačel, že kandur bl'iskovo viskočel z relňi na kanabel, chmatnul kanarika i uņ ho vecej ņebulo. Bul koňec arijom a počatkom smutka za krasnim kanarikom. Tedi panoc stal i hvarel, ked išče kandur trimal u pazuroch kanarika: „Kladzem kl'adbu na tvoj rod i tvojo pl'emenó, bo ši mi zňičel, co bulo mile mojej legiňskej duši." Vipad l'i mu slizi za kanarikom a baba ho rucela do šporheta, a l'e skorej sebe zoz ņoho išče panocec vitarhnul daskel'o pirka na pamjatku.

8. ŠEKERA JAK LİK

Po žimi prišla jar a koncom mešaca maja počali už pomali u parochijalneji zahradi zrec polski jahodi. Jahodi bulo polno a dzeci tedi kolo parochiji ňebulo zaš veľo. Prave zoz salašu prišla do babi služic i moja šestra Melanka. Jahodi buli veľki i sladki. Na starej parochiji bul i veľki dvor, chtori kedi ňe kedi trebalo pozametac. Ja zavolal pajtašoch a to Andri Homzov, Jakim Lisoho, Janko Verešov, Emil Sopkov, Ďura Petrigalov i druhi i mi raz-dva dvor pozametalı. Na to nam panocec dal po dajakim dinarčku a obecal, že ked jahodi uzreju, ta sebe možeme prisc natarhac. Kedže zme dostalı dinari od panoca, toti še u nas dluho ňeohralı. Takoj zme išli splachnuc prach zoz sladofedom do bačıka Kirila Horňakovoho, do kiosku pri valalskej chiži.

Mi, chlapi jak chlapi, na draški, po chtorej chodel panocec, i dze še modľel, ochabelı zme motıku, co zoz ňu Janko Verešov scel vikopac kertıcu. Panocec pred večarom, ked še išol modľic zoz knıžku do zahradi, a častoraz še modľel i nahlas a modľel še tak: ‚O Hospodine, vislıš molıtvu moju, naj budze na slavu Tvoju a odpuščene hrichoch mojich vırmich,‘ daraz popatrel i do knıžki, ta ňeosetľ, že na draški motıka, do chtorej še podšpocel. A tak ňezgodno, že mu takoj barz stanulo do križoch i mal veľki boľi. Chto to pozna, ta tomu uveri. Ja še tam bľızko motal kolo holuboch, a mal som naduvaci i vipırijaci, voňi krašne hurkotalı už na mesto pokojnoho kanarika. Ked som bul na bľıske, ta som takoj prišol, ked me panocec zavolal, a co vidzim. Vidzim, že panocec še podpera zoz košiskom z kosi, bo od boľu ňemohol rovno chodzic, i tak še pomali z kroka na krok dostal pod ľıskovec na lavočku. Takoj me poslal pre dochtora Naľıvajku. Tot takoj prišol, popatrel i napisal jakušik masc, chtoru bulo čuc na kamfor. Ked som prišol zoz Solonarovej apatıki, chtora tedi bula išče naproci valalskej chiži, zoz predpısanu mascu, už tam bul i čekal dzıjak Ňaradi, bo trebalo križi masırovac zoz totu mascu. Panoca popod pazuchi odvedľı do posceľı i panocec mušel ľežac na deskoch, na tvardım štıri dňı a na križi, choč bula i veľka horučava, dochtor predpısal, že treba davac horuci otrubi. A tak i bulo. Na štırtı dzeň panocovi už bulo ľepše a na pijati dzeň už služel i službu Božu u cerkvi, pri čım šedzel na karsceľu. Dumam, že tedi cerkvňık bul dıdo Pašov. Kedže križi išče stalno pobofovalı, znovu prišol dochtor Naľıvajko i hvari von panocovi: ‚Ja dakedı še ucel i čıtal u ruskich knıžkoch, že ked boľa križi, ta najšepše rubac drevo, abo tvardi pňaki, aľe treba ich rozrubac, ňelem rubac.‘ Medzi tim prišli navščıvic choroho panoca i novtaruš Polak, učıtel Galuska, von tam bul dnevno, i druhi učıtele. Kedže dochtor hvarel, že treba rubac pňaki, ked treba, ta treba, i tak me poslal, da idzem pre šovgra Oleara, naj prırıchta veľku šekeru. Šovgor Olear dal šekeru naoštric kovačovi Badarkovi i jak še hvari, rubala sama. Ked šovgor šekeru priňesol, ta mu hvari panocec, nože šovgor, naľej sebe z toho, z chtoroho i pan Boh odpušča hrichi, vıpi sebe a vec u drevarı pohľedaj dajaki šorovi tvardi pňaki, bo še idzem ľıčic. Pňaki zme šovgrovi pomahalı i mi, chlapi, hľedac, a to Emil Sopkov i ja. Mi dvome na pňak veľki zoz Emilom stavalı pňackı meňši zoz tvardoho dreva a panocec choč dakus i stukal od boľoch u križoch, aľe ich rozščıpel. Bulo ich štıri. Ked pňaki bulı poščıpanı, panocec sebe utrel znoj zoz čola a hvarel: ‚Co ňevıľčel dochtor i apatıkar z ich mascu, ta vıľıčela veľka ostrı šekera.‘

9. PEČARKI

Raz v pijatok v ľece po frıštıku poslal me panocec Mudrı, da idzem kupic do dıda Halasa ribı za poludzenok. Ja pošol i zoz Ďurom Petrigalom i mi priňesľı jednu menšu potku i jednu čuku. Ďıdo Halas vşe mal u malım potočku, dze voda precekala, u takim malım šľajsıku, ribı, za slučaj,

žebi chtoška prišel ribu kupic. Tak bulo i tedi. Nina Hricova i baba z glavoch spravel'i dobru jušku a ostatnu vipraželi. I riba še jedla zoz kislimi krompljami na šalatu. Bul pijatok i poscelo še. U tich časoch barz často pomahal u kondzelariji panocec Janko Budiški Burjan. Von bul barz vešti človek i mal poznaštva až i na ministeriji Beogradu i ve'lo l'udzom spravel dobroho, koj pendziji, ta koj gdovske i co ja znam, l'em te'lo znam, že za nim l'udze chodzel'i, bo im spravel dobre. Toti pripraveni ribi jakošik panocovi Burjanovi nebarz smakoval'i. Či už ne'hubel ribi, či co, to nežnam, l'em te'lo, že som nini Hricovej pomahal odnejsc tañeri zoz stola z podl'iskovca, dze voñi šedzel'i zoz panocom Mudrijom. Ked nina prišla poucerac stol, ta še jej pita panocec Burjan: „Nino!” „Co, modl'im krašne?” „A co budze na večeru?” Na to mu odvitoval panocec Mudri: „O, Janku pažerni, da maš taki dobri hlas, jaki maš dobri žaludok, ta bi som ce doporučel špivac choč i do baziliki sjatoho Petra u Rime.” Von še zašmejaj i robel svoju robotu dalje.

Po tim šickim zoz p'lecenu košarku u ruki prišol pod l'iskovec dzijak Ńaradi, u chtorej bulo polno pečarki zoz Erdutu. Kedže pred tim padal diždž, ta pečarki narosl'i a dzijakova supruha vona bula Švabica i rozumela tim pečarkom a hvari panocovi dzijak, že ich posebno treba trimac za veľke, ked že ich nazberala sama moja supruha. Poslejše prišla i pañi dzijakova na parochiju i baba i nina Hricova i voñi toti pečarki na švabski sposob porichtal'i za večeru. Ked už na večeru pečarki bul'i pripraveni i nina zavolala panococh na večeru a pañi dzijakova dumala, dostañe izvanrednu pochvalu jak za špecijalitu, a l'e to še ñestalo, bo panocec Budiški vihlašel tak, že „añi moj d'ido, añi moj ocec pečarki ñejedl'i, ta ñebudzem añi ja, a l'e za milu ušilovnoc i dobru volu od šerca dzekujem a modl'im sebe pol litri kisloho ml'eka i falatok chl'eba.” Za toto šicko krašne podzekoval a rano še chval'el, že jak dobre spal. Na to mu panocec Mudri hvarel: „Ked bi ši vecej robel, meñej dumal na jedlo, ta bi ši mohol buc chudi jak Don Kichot.” Von še zaš l'em zašmejaj i pital še nini, že co budze na poludzenok.

10. PAROCHOV BAJBER

Pisal še rok 1928, kedi po dlukšim vremenu zavital do svojoho rodnoho valalu i zoz sinom Irenejom panocec i naš najvejši poeta Dr. Gabor Kostelnik. Von bival u svojoho brata Michala za parochijalnu zahradu, a l'e iñšak cali dzeñ bul na parochiji. Bulo l'eto, prave še končela kosidba a počalo še tlačic. Dr. Gabor Kostelnik prišol zoz Frajburgu do Kerestura pozdravic svoj narod i svoju rodzinu. To bulo joho ostatña navščiva rodzenoho Kerestura. Ked že še už žito tlačelo, ta panocec Mudri, Dr. Gabor Kostelnik i jeden panocec zoz Zagrebu na fijakeru prišl'i na Bilu, na naš salaš gu tlačitbi. Po poludzenku odputoval'i nazat do valalu. Na fijakeru ich vožel Michal Džuña, chtori bul perši predsednik Kooperativi u Keresture. Nazat zoz salašu pošol i ja z ñima, bo trebalo isc koj na poštu, koj daco do Dušana kupic, abo babi daco pomahac. Na druhi dzeñ po poladnu bula krasna chvil'a i bulo barz horuco. Toho istoho roku bula i barz veľka žima, na chtoru še išče i ñeška' cigurno pametaju dachtori starši l'udze. Raz som v žime pošol z ocom do Kuli na sankoch a u sankoch zme mal'i horuci cehli pod nohami, da ñezamaržñeme a ked zme še vracel'i zos Kuli, ta koñi mali taki compl'i jak čutki na nosoch. Toto som l'em tak spomenul na okraj, co som sebe zapametal išče jak dzešecročni chlapec. Na druhi dzeñ, jak som už spomnul, panocec Mudri i Dr. Gabor Kostelnik išl'i vjedno na begel' lapac ribi. Tot panocec zoz Zagrebu odputoval medzi časom do Varadina. Panocove, ked išl'i do begel'u, ta im baba dala do p'lecenej košarki chleb zoz slañinu i dajaku ovoc, dumam, že to bul'i jabluka – janovki. Ja im nošel totu košarku i dva cigoñi, chtori porichtal dzijak Ńaradi. U košarki bulo cesto zoz paprigu i varena kukurica, ribi lapal'i na širokim.

Jak tak voňi išli pešo pomali prez valal, ta maľi jakušik barz živu bešedu, z chturej ja barz malo rozumel, bo bešedoval'i i na cudzich jazikoch. Vše sebe tak hutoreľi, sluchaj Mižu a sluchaj Gabre, a tak, ked bešedoval'i na ruskim jaziku, ta hvari panocec Mudri Dr. Kostelnikovi: „Sluchaj Gabre, ti i ja zme še narodzeľi u chudobnich chižkoch i malich a čim bula meňša chižka, tim z ňej višol veľki človek – a to ti, Gabre, z malej chižki, aľe ši veľki človek, ňeľem celom aľe i zoz dušu. Takich ľudzoch jak ti aňi pred tobu už vecej ňebudze u našim narodu.” Na to mu hvari Dr. Kostelnik: „No, no, dobroho pre svoj narod i pre svojich virnich a jak vidziš, že u tich čeških časoch robime, co možeme a robime na tim najvecej, da še naš narod kulturňe podzvihňe.“

Jak prišľi na begeľ, pripraveli cigoňi zoz cestom a ked ribi ňebraľi, ta meňali kukuricu, aľe i tak ribi ňebraľi verovatno pre veľku horučavu.

Kedže ňijaku ribu ňelapel'i, ta zme pošľi do d'ida Halasa, dze o. Mudri kupel živi ribi i bula večera, bo bul pijatok. Tot isti dzeň pred večarom mal prisce i parochov bajber, bajber Galuska, že panoca obritvi i oštriha. Dr. Gabor Kostelnik von še štrihal, jak še hvari, na kefu i von še scel dac ušoric, kedže išla ňedzeľa a trebalo še pred svojim narodom ukazac u cervki i indzej. No aľe bajber jak bajber. Dzeškaľ še človek zatrimal i ňeprišol na čas, ta me poslal panocec na budžak po ňoho. Jak ja išol po kapitanskej ulički a pri Galuskovim duťanu bul jarok a i docc vodi u ňim bulo, bo jarok bul nižši, jak bosa draha, kedže pred tim padal veľki diždž. Jak bajber kolo toho jarku išol, ta še podšpocel i pľusk doňho a kedže mal dakus, jak še hvari, pod kalapom, ta to ňebulo aňi čudo, že doňho spadnul. No a jak še už z ňoho drapal hore a vše spadnul, bo boki bul'i šľiski i hvari von: „Ti, jarok bul i budzeš, aľe vecej bajbera za nohi cahac ňebudzeš. A ja z tebe vidzem, choč takoj vischňeš.” Mi, dzeci kolo ňoho i šmejaľi zme še, jak še bajber ňemože vidrapac vonka z jarku a pri tim sebe dudral tak: „Paľenko, paľenko, budz ti prekľata, bo ši bajbera rucela do blata.”

Na druhi dzeň takoj po frištiku prišol bajber calkom šorovi človek i obidvoch panococh dal do šoru. Ked už bul hotovi zoz svoju robotu, ta hvari von obidvom panocom, Dr. Kostelnikovi i o. Mudrijovi. „Sluchajce, vi, mili panocove, šak mi še pozname išce od chlapcnoch, a preto še vam dozvoľim i daco opitac, ľem ňeznam, či možem.” „Naravno, že možece.” „Vi učice svoj narod, i da dotrimuje točno dzešec zapovid'i Boži i to od vas barz krašňe, že tak učice svoj narod i našo dzeci, aľe ja znam dzešec zapovedi bajberski.” Na to obidvome panocove še opital'i: „Ta jaki to zapovid'i?” A bajber hvari: „No, ta sluchajce,” i počal tak: „Perši pohar jag od med, druhi naľeješ hňed, treci pohar smaku doda, štvarti pohar še odbic ňeda, pijati chvalic ňepostarčiš, zoz šestim smak ňezahaciš, po sedmim spl'etaš esa, po osmim ci hlava klesa, po dzevjatim ši jak kameň, po dzešatim ci je amen.” Za toti zapovid'i še ho opital'i obidvome panocove, že dze še to naučel. A von hvarel, že to životna praksa. Skorej, jak pošol zoz starokeresturkej parochiji zpod ľiskovca, dze obidvoch panocov britvel i štrihal, ta še išce raz opital obidvom panocom, že či znaju, čim še železo oštri. Na to panocove odvitoval'i, že zoz železom. No ta vidzice, jak to idze u živoce, a preto še i vino pripiva z vinom, a preto i vi mňe za poharik dajce a z panom Bohom ostavajce. Hľiboko še pokloňel i jak šorovi človek pošol do valalu po svojej bajberskej roboti.

11. OSTATŇA NAVŠČIVA DR. GABORA KOSTELNIKA U RUSKIM KERESTURE

Bulo ľeto i pisal še rok 1928, kedi ostatňi raz zavital do rodzenoho kraju i valala veľki poeta i veľki človek ruskoho naroda Dr. Gabor Kostelnik (Homza). Jak som už pred tim opisoval, že mili hosc už bul das jeden tidzeň u Keresture a bul i na Bilej i na begeľu i dajaki rodzini ponavšćivoval i tak daľej, ta prišľa i ňedzeľa. V ňedzeľu do poladňa prišol navšćivc staroho pajtaša i kolegu o. Ďura

Bindas, panocec, jak perši podpredsitateľ Ruskoĥo narodnoĥo prosvitnoĥo druŹstva u Keresture.

Po poladňu Źe išlo do veĉurni, chtoru sluŹeľi trome panocove a to: Dr. Gabor Kostelnik, o. Mudri i o. Bindas. Ked uŹ bulo das pol veĉurni, ta pred oltar viŹol Dr. Gabor Kostelnik i tak hvarel: „Mili moj ruski narod, sudba mojoho Źivota sce, da pojdzem z rodnoĥo kraja i valala daľeko do Źveta a Źeznam, ĉi Źe išĉe daraz vracim medzi vas.” Tedi Źe nadichnul i zaŹpival piŹnu Bohu: „Viruju vo jedinaho Boha.” PiŹnu Źpival z veľkim ĉuvstvom zoz dna duŹi prekrasnim baritonovim hlasom. U cerkvi bulo barz cicho i kaŹdi sluchal totu prekrasnu piŹnu, z chtoru Źe luĉel Dr. Gabor Kostelnik z rodnoĥo Kerestura. Veľo ľudze plakaľi a po skonĉeňu veĉurni ho priĉekaľi pred staru parochiju, dze Źe von rozluĉel zoz svojim narodom zoz slizami u oĉoch. Po tej navŹĉivi Źe uŹ Źigda vecej do Kerestura Źevracel.

Toto Źicko som napisal, co som sebe zapametal išĉe jak chlapec i Źkoľar. I ja uŹ mam 66 roki, kedi som napisal toti zapraŹeni istorki spod ľiskovca zoz starej keresturskej parochiji. No ĉi dachto toti istorki budze ĉitac, abo Źe, to Źeznam, ľem Źe ked som pred dvoma rokmi bul uŹ na novej keresturskej parochiji, dze me prijal nadvladika Dr. Bukatko i teraz baĉvanski vikar o. Makaji. Ta mi obidvome hvareľi, Źe da toto, co som vidzel i ĉul, ta da napiŹem.

No viĉne budze Źic tota piŹna, co ju zloŹel Dr. Gabor Kostelnik: ‚Baĉko moja, Baĉko, u tim Źvece Źirim, ja za tobu tuŹim, Źigda Źe Źezmilľim. Voľim tvojo piŹni, co ich ĉuc veĉarom, jak co piŹni, co ich hraju carom. A u Źirim Źvece ja prez Źerca Źijem, ja tu na roboti a o tebe Źňijem.‘

12. NA KOŇEC

Veľo raz, co ĉlovek ĉuvstvuje u duŹi, u Źercu, Źeda Źe zoz slovami opisac, aľe poprobujem opisac ĉuvstva ĉloveka, ĉuvstva ľudzoch, chtori ľubja svoj rodzeni kraj, aľe Źiju daľeko od Źoho, uŹ ĉi ich tam sudbina oĉahla, abo išľi za robotu. Chto robel i Źil u cudziňi, tot zna, Źe to z poĉatku Źelizac med, a ked hej, tak prez sklo! Ľudze, chtori poĉaľi Źic u cudziňi, veľo raz jazik tam Źepoznaľi, ĉeŹŹe dostavaľi robotu a ked ju i dostaľi, ta bula horŹe placena, jak u domaŹňich. Ćlovek u cudziňi muŹel veľo robic a Źeraz prelignuc i horku pilulku. Cudzina je ĉeŹka i ĉeŹko Źe u Źej Źije a ked ma ĉlovek ponajvecej ĉeŹkosci, tedi prave najvecej duma na svoj rodni kraj, na svojich najmilŹich, o ĉim pisal i Dr. Gabor Kostelnik: ‚A u Źvece Źirim ja prez Źerca Źijem, ja tu na roboti a o tebe Źňijem.‘

Kerestur, to coŹkaľ veľke, to coŹkaľ fantasticke, to atraktivne, chtori pricahuje pod svojo kridla Źickich Rusnacoĥ, zoz Źickich konĉinoh Źveta. Kerestur zoz svoju turňu zoz svojima dzvonami, zoz svojima obiĉajmi, zoz svojim folklorom, to Źicko magnet, chtori caĥa Rusnaka domu. Ked uŹ pridzeme domu, idzeme na temetov pokloňic Źe rodiĉom, maceri podzekovac za mľeko, z chtorim nas vichovala, a ocovi za robotu, Źe nas na nohi postaveľi i vichovali. Jest i takich Rusnacoĥ, co svoj Źivot preŹil'i u cudziňi, aľe na koŹec priŹli do rodnoĥo kraju choľem umrec.

Ked pridu veľki Źveta jak Kraĉun, Veľka noc, Rusadľa, kirbaj i druhi Źveta, tedi nas najvecej domu caĥa.

U cerkvi Źe kraŹne Źpiva a prave u cerkvi, dze zidzeno veľo naroda, tam ĉlovek vidzi, Źe uŹ veľo tich, co ich daraz poznal, uŹ ich Źet a moŹe vidzie ľem ich kriŹi na temetove, a tedi sebe moŹeme pripomnuc, Źe co mi, ta i voňi bul'i daraz, a co voňi, ta i mi budzeme, to je jedna viĉna i spravodľiva pravda. No, na koŹec ochabme melancholiju a berme Źivot taki, jaki je. A Źivot krasni i treba Źe u Źim boric za pravdu, za kaŹdodeňi chľebik. Tak da budze jutreŹŹi dzeň kraŹŹi, jak dňeŹni a na koŹec scem vijavie lem teľo: Ľubov gu svojomu, caĥa Rusnaka domu.

DRUHA ČASČ MOJICH SPOMINKOCH NA RUSKI KERESTUR

1. JAK ŠE DARAZ ROBELO I ŽILO U KERESTURE?

Hľiboko som prešvedčeni, že starši ľudze odo mňa bi to o veľo ľepše i krašše znaľi opisac, o čim ja scem teraz ukratko napisac, aľe budzem še trudzic, da to opišem tak, jak to ja vidzel, zažil i přežil.

Jak chlapec som pošol z domu, jak še hvari po našomu, do školoch. Prez ľeto som na vakaciji prichodzel domu a vidzel som toho dosc, aľe cigurno, že ňe teľo, jak ľudze, chtori su už starši a žiju od svojoho narodzeňa. Ta toti, cigurno, že i vecej znaju i vidzel'i jak ja, co še robelo i jak daraz žilo u Ruskim Keresture, abo po druhich našich ruskich valaloch.

Ruski Kerestur od svojoho prisel'eňa zoz Horňici (i ňeskaľ jest u Keresture i u Bačincoch famel'ija Horňakova) do ňeskaľ ostal jak parastki valal. Jak taki ňema ňijaku industriju, aľ po vojni tota dakus počala na minimalnim stepeňu dzvihac. Perše bul suvač, vec konopari a teraz uz zadruga valal podzvihla, jak še hvari, na nohi. Teraz Kerestur krasni i bohati valal, ľem jedna veľka škoda, že jej najkrašu krasu okrem cerkvi virubali – topol'i, chtorich široko i nadaľeko ňebulo vidzic tak, jak u Ruskim Keresture. No už bul'i stari i mušeli pojsc vonka a može buc, co ja i verim, že o ňedluho u Keresture budu pachňaci ruži pred každim domom, bo našo ľudze, chtori teraz robja v cudzini, cigurno, že priňešu totu kulturu krasnich ružoch i kveca i do keresturskich šoroch i uličkoch. No ja še scem vracic gu tomu i choľem dakus poprobovac to opisac.

Naš ruski narod bul vse Bohabojni, barz robotni i skromni u šickim. Pri tim svojo čuval a cudze ňescel. Bul skromni či už u obľečeňu abo u kostu. Čitac i pisac už i davno znaľi šicki a to jeden barz ozbil'ni kročaj u živoce človeka, da še može i kulturne podzvihovac.

Teraz už orača žem okolo Kerestura, daraz ňebula tak urodna jak ňeskaľ. Žem še malo hnojela a ňebulo aňi teľo veľo statku jak ňeskaľ a ked ňebulo statku, ňebulo aňi hnoja a žem prez hnoja, to jak zahrada prez plotu, abo žena prez muža. Plitka brazda, kratka slama.

Oralo še ľem na drevenich pluhoch, na chtorich dolu bulo žel'ezo. Oralo še na koňoch abo na voloch, daraz cahal'i i kravi. Šalo še z ruki. Tlačalo še tak, že statok chodzel po žice, abo še žito bilo zoz pal'icami a vec še na vitre sevelovalo. Aľ pozdzejše bul'i viterňici, to ňebulo tak, jak ňeskaľ, že kombajn šicko spravi a friško a dobre a naraz. Tedi to tak bulo.

Preto, že še dosc bidno žilo u Keresture, žem okolo ňoho ňestarčela šickim dac chl'eba i iňše, pri čim našo famel'iji davno mal'i barz veľo dzeci. Bul'i famel'iji, dze mal'i i petnac dzeci abo i vecej. Žimski večari bul'i dluhi, radio, televizija aňi kina ňebuli. Večar še šedzelo pri kahancoch. Chlopi še kartal'i a ženi pred'l'i. Každi zabival večar jak mohol a u druhim pol roku roka še najvecej rodzel'i dzeci, chtorich našo stari ľudze barz ľubeli a i panocove u cerkvi učeli i nakazoval'i, že dzeci u dome, to blahoslov Boži. Mladši chodzel'i do gazdiňi na pratki, dze še učeli dzivčata presc, chlapeci špivac i tancovac a daraz še i brackoval'i.

Kedže život u Keresture bul češki, ta še veľo našich Rusnacoch odsel'elo, abo pošlo na robotu do Ameriki abo Argentini a veľo z Kerestura še odsel'elo do Varadina abo do Srimu i do Ďurd'ova i tak daľej. Voni šicki išli hľedac ľepši i ľechčejši chl'ebik.

Toti, co pošli do Ameriki, ta še o par roki vraceli a to chtori jak. Dajeden, jak še hvari, še dakus okrepel a dajeden i co mal i to stracel, preto že i u Ameriki še češko žilo a zavišelo na tim, či dostal i jaku robotu dostal. Toti, co še vraceli bohatsi, i priňesli dajaki grajcar zoz sobu, ta sebe spraveli i chižu abo kupeli i hoľt dva žemi. Ženom priňesli i dajaki krasni šmati. Druhi ženi im zavidzeli, i tak vec bula zložena jedna písňa: ‚Idz ti mužu, idz do Ameriki.‘ Dajedni chlopi išli až do Argentini a jak pošli, tak i prišli. A kedže tak prišli, jak pošli, ta zloželi i na ňich písňu:

„Americki dzeň, robim každi dzeň, ľem sebe rachujem, keľo prišporujem na pedu. Jak prišla peda, nič nam ňetreba, paľe tu taľari, daj polni pohari, da še napijeme na pedu. Mam kalap stari, ľeci mi z hlavi a šmati mojo šmati, šak sce sami plati, kupim sebe novi na pedu.“

Ňeznam, chto zložel toti pisňi istorijskoho značeňa, aľe dumam, že še išče dluho budu špivac u našim narodze i po našich valaloch. Može buc, že u dňešnim času isto dachto skomponuje dajaku pisňu o našich, chtori teraz žiju na roboti rozšati po calej Europi i u Kanadi. Ja sebe tak dumam, že grajcar tam zarobeni je dvaraz zasluženı a chto tomu ňeveri, ta naj idze probovac, aľe chto nič ňerobi, ta aňi nič ňema. Scem še išče vracic gu roboti našich ľudzoch po peršej švetovej vojni. Našo ľudze, co ňemali vlasnej žemi, ta chodzeľi jak risare na ris do gazdoch. Každy snop z maradika, u chtorim bulo jedenac, bul risarski. Kukurica še kopala zoz šestoho. Každy šesti košar bul risarski. Hlapci, chtori zakončeli osnovnu školu, ta išľi jak služkove do gazdoch čuvac šviňi abo kravi, prez ľeto abo za šegertoch. Už starši legiňe od petnac do ošemnac rokoch išľi do gazdu služic na cali rok. Dajedni famelji išľi i za birešoch na salaši do gazdoch. Gazdove žilı u valaľe. Dzivčata i mladši ženi chodzeľi na nadňicu na rizkašu pri novim begeľu.

Ňe o dluho po peršej švetovej vojňe še počal na Bilej i po švabskich salašoch pestovac chmeľ, dze hlavňe našo ženi i omladina išľi oberac a dumam, že to bul dobri sezoni zarobok. Robelo še na šedzaci a chmeľ še oberal. Veľo našich ľudzoch sebe zarabjalo na chľeb a pri tlačkarkoch, pri tlačeňu žita. To bula barz češka i ňezdrava robota, bo bul barz veľki prach, horučava veľka a voda običajňe bula cepla, co ju pilı. Voňi še kostirali sami i vše im každi dzeň na koču privezľi cepli poludzenok i večeru. Spali pri slame i vše a barz skoro rano stavali robic, dok ňehoruco, aľe i choč i bulo horuco, robelo še od cmi do cmi. Tlačarki, ked namokľi a mali široki železni koľesa, ta ich daraz mušeli i voli abo koňi cahac. Často še stalo, že pre diždži mašina ňemohla prisc i žito poroslo u bradloch. Ľudze chodzeľi i okopovac kukuricu, bo tota bula barz užitočna. Ľudze sebe vikarmeli praše. Bula i pre živinu a u žimušňich časoch še varela i zameška zoz mľekom, abo daraz i zameška zoz kolbasu. Na svadzboch še davala hoscom sladka kaša zoz cimetom, to ja i ňeškaľ ľubim. Posľejše na svadzbi še pekľi pokeraji i čeregi. Ňeškaľ už i torti, aľe o tim bi še dalo veľo pisac. Ja odbočel a scem še vracic gu tej industriji a vše mi daco pridze na rozum i jak mi prijdze, ta tak pišem.

2. INDUSTRIJA NA VEĽKIM ŠORE U RUSKIM KERESTURE

Na veľkim šore bul Provcijov mľin tam, dze teraz novi mľin pokojnoho bačika Josifa Raca Miškovoho. Pri suvaču bula jakašik spuščena šopa. Pod totu šopu, das jeden meter visoko, bulı nabiti hrubi slupi, chtori bulı obkoľešeni zoz dvoma veľkima obručami, da še ňerozidu. Po tich slupoch do okola bežal jeden veľki kameň, skoro jak koľeso na koču, a mal formu jak tevčir. Tot kameň hnal jakišik motor, chtori vodňe-vnoci ťukal. Pod totu šopu ľudze chodzeľi konopu trec, abo pred tim, da ju koľeso dakus polame, bo še veckaľ konopa ľepše tarla. Konopa še tarla na slunku z pazdzerom, ked už bulı moderňejši časi, ta še i nabivalo do pecoch i topelo še u našich ruskich chižoch. Bulo barz od ňi ceplu, aľe opasno. Raz, pametam, že na kračun rodiči dobre zatopeli, da budze dzecom ceplu, a išľi do sanočnoho na kračun a ked še vraceli, ta dzeci skoro pomarli tim, že bulı otrovni od toho gazu abo plinu. Z pazdzerom še topelo i do ruskich pecoch. Kedže konopa bula barz užitočna, ta še vše vecej i vecej počala pestovac, bo z ňej še dalo všelji stvari upresc i spravic. Gazdove potrebovali štrangi do štvercoch, paňvaši, ked še zvožovali i robeli druhi roboti kolo domu. Ženi potrebovali paňvašičiki na sušeňe obľečiva a, vera, i košuľi i ručňiki i partki i šicko, co treba bulo pre obisce, abo ked še dzivka odavala, ta už od narodzeňa mac tkala do ladi, ta dok še oda, ta da ma polnu ladu.

Pokijni bači Štefan Malacko bival na veľkim šore. Von človek še viučel za štrangara i bul odlični master, rozumel svojej roboti. Ked prišli novi dzvoni, na šicki upletol štrangi, a zadarmo. Pravel von i dluhi paňvaši, ked že dvor mal mali, ta u letušnim čaše von človek toto robel na šore. Mal daraz i šegerta a ked nemal, ta mu jakušik veľku špeciálnu kudzel obracala johu supruha. Na šore pozabival do žemi špeciálni koľiki, po chtorich cahal toti konopni šnuri, chtori vec zapletal do paňvaša i trebalo ich až osem abo i vecej. Zavišelo, že čhto jaki paňvaš scel, von mu taki spravel a chodzel predavac i na vašeri. Ked už bul šnur barz dluhi, to už bulo bl'isko i pri karčmi Nad'ord'ovej a vec bači Štefan pošol splachnuc hardlo od prachu. Ked splachnul, ta še isto po tej isteji drahi vracal i nazat a napred sebe mal belavi fartuch a u nim krasnu bilu konopu. Roba to bula barz kvalitna, až i Švabi z Fil'ipova chodzeľi kupovac toti štrangi. Pokojni Janko Vislavski mal pri bačikovi Štefanovi d'ida, a kedže mu buli verni pajtaše, i mi še tam chodzeľi bavic, ta som vidzel, jak bači Štefan robel i pravel štrangi na veľkim šore a bula to perša ručna fabrika i industrija u Keresture.

Treba tu teraz spomnuc i to, že našo Ruskiňi – ženi buli barz vredni, robotni i šorovi, ľubeli čistotu i šor u obiscu. V nedzeľu, ked še išlo do cerkvi, ta buli ženi jak zoz škatul'ki a pogotovi dzivki. Co bulo extremne i barz krašne povesc na dnešni časi, že d'idove chodzeľi do cerkvi u bilich gačoch jak šňich. I ja še išče pametam, že pokijni d'ido Rusov mal veľiki bili bajusi, chodzel u šňihovo bilich gačoch do cerkvi a ked išol, ta zašol i pre pajtaša Keteleša i voňi buli toti dvome d'idove, krasni jak dva bili holubi.

Z biloho platna išče i ja nošel košul'u i gači jak i moj brat, až ňeskorše še kupovalo duťanske platno i z toho še šil spodni veš. Starši d'idove še štrihal'i na harčok a mascel'i vlas'i z mascu, na predku bula čulka a za ňu kalap, košul'a bula bila z ruskoho platna. Platno še na jar biľelo abo na pažici abo na dvore i často še pol'ivalo zoz vodu, da budze čím bilše. Ukratko ľem tel'o, že konopa bula barz užitočna i z ňej še robela domašna industrija, a to jak u Keresture, tak, dumam, to bulo i po druhich našich ruskich valaloch. Ľudze tedi buli spokojňeši, buli skromňejši, ňeponahľali še tak, jak ňeškaľ i buli zadovolni. Zridka bulo čuc, žebi čtoška umar, jak še hvari po našomu, na šerco, na infarkt. Tedi vecej ľudze umerali na jeftiku – tuberkulozu, bo veľo robeli a kostirali še slabše, pri čím veľo i češko zarabjal'i svoj každodeňi chľebik. Tedi to tak bulo a ked ňebudze vojna, ta uvidzime, ked dožijeme, a ja verim, že vojna ňebudze, bo bi mal zdravi rozum nadvladac pichu ľudsku i začuvac mir pre blahu nas šickich, pre našo dzeci, pre narodi caloho šveta.

3. CO BULO PERŠE U RUSKIM KERESTURE?

1. Perša cerkvočka po prisel'eu zoz Horňici bula nabivana, omascena z blatom, prikrita z nadom a stala tam, dze teraz Hudakov dom na makovskim šore pri Novej škol'i za parochijalnu zahradu. Takoj po prisel'eu panoca ňemali, ľem u tej cerkvočki čital evanhel'iju i sjate pismo dajaki rozumni i pismeni človek.
2. Perša parochija bula spravena roku 1784.
3. Perši temetov bul pri budžackim mosce a pre spodnu vodu bul preloženi gu novej škol'i, dze daraz stala chiža d'ida Miškovocho, jak še idze na kapuščani šor. Ked d'ido Miškov pravel dom i kopal fundament, ta tam našli mertvi hlavi a odňesol ich na parochiju.
4. Perši diakon bul Janko Nad'.
5. Perši ruski vladika bul Dr. Dionizij Ňaradi, rodzeni u Keresture.
6. Perši človek pochovani u keresturskej cerkvi vladika Ňaradi.

7. Perši keresturski paroch bul Kopčaj Janko, chtori spravel i teračnu cerkvu.
8. Perši naš poeta bul Gabor Kostenik, rodzeni u Keresture.
9. Perši cerkovni chor vedol dzijak Majnola.
10. Perši učiteľe u Keresture bul'i Kuzmjak i Kamenca, na Bilej bači Džudžar.
11. Peršu gramatiku na našim jaziku napisal Dr. G. Kostelnik.
12. Perši bukvar na našim jaziku napisal učiteľ Poľivka i o. Mudri.
13. Perši ľikar Rusnak u Keresture bul Dr. Ďura Papp.
14. Perša apatika bula Solonarova naproci valalskej chiži.
15. Perši raz (1924 r.) še hrala Jeftajova dzivka u parochialnej zahradi.
16. Perša ruska knižnica bula u Erdeľovej chiži na ciglašore.
17. Perši kulturni dom bul tam, dze teraz stoji drukarňa. Kupel ho cerkovni odbor. Pred tim tam bula paňska karčma Pavlovičova.
18. Peršu štampariju pre Ruske slovo i kaľendar kupel o. Mudri.
19. Perši Ruski novini vychodzeľi u Novim Sadu a redaktor bul o. Pavič.
20. Perši predsedateľ Ruskoho narodnoho prosvitnoho družtva bul o. Mudri.
21. Perši ruski kanonik bul kanonik Naď (Miťov), rodzeni u Keresture.
22. Perši monsiňor (Msgr.) bul panocec Mudri, rodzeni u Keresture.
23. Perša gimnazija dostala temeľ 1938. Fundament pošvecel o. Firak a birova bul bači Janko Lisi Sabadoš, novtaruš Borota.
24. Perši novtaruš i kapelan bul o. Pavič.
25. Perši ruski advokat bul Dr. Maťej Vinaji, rodzeni u Keresture.
26. Perša artejska studňa bula vikopana roku 1929 a bula pri valalskej chiži i voda bula barz dobra jak na pice tak i na rajbaňe. Poslejše pre slabi pritisak bula zaharnuta. Na totu vodu chodzeľi keresturski ženi až z konca valala, bo še hutorelo, že bula az i ľikovita. Často še slučelo, že ženi, ked išľi na vodu, ta nabraľi polnu kantu kukurici abo žita i hajt z ňu do Vajsaňi (vona mala duťan na platno i karčmu). Do tej karčmi še v ňedzeľu popoladňu chodzeľi gazdove kartac. Ked už ženi odňešľi par kanti kukurici, bo Ilona karmela huski a hvarela, že barz ľubela hušacu pečinku i meso z huski, ta vec tim ženom za totu kukuricu dala na bluznu abo na fartuščok. Ja to vidzel, bo jej sin Erni še z nami vjedno bavel i vjedno zme chodzeľi do školi gu Mariški Manojlovej. Samuel Vajs i joho žena Ilona maľi duťan na uhl'e tam, dze teraz stoji novi kulturni dom. Maľi išče jednoho sina, volal še Tibi, a von hvarel tak, že: „Tri put Bog pomaže a čvrti put sreča pokaže.” Bul'i to barz mudri chlupci, šicki pomarľi u lageru za Hitlera. Brat Iloni Vajsovej še volal Andor i von chodzel bosu po paňvašu a krašne znal špivac.
27. Perši suvač bul Provcijov, dze še mľelo žito na muku a tarla še tam konopa. Tam še pravel i makuch. Tam še v žime schodzeľi chlupi, bo še tam virabjal i oľej. Dze bulo vecej bratoch a ľem jedni čižmi, ta tot, co čižmi obul, ta išol pasc koňi do minešu, to bulo v čaše, ked še hnoj ňevožel na poľo.
28. Peršu motor-bicigľu – motorku mal Jakim Provc'i. Z motora na koľeso ju cahal remeň a ňe lanc. Jakim Provc'i išče i ňeškaľ žije.
29. Peršu bicigľu mal učiteľ Šandor, vona mala jedno koľeso veľke a jedno male, mala polni gumi, a kedže ľudze ňeznaľi, jak to pomenovac, ta pomenovaľi totu bicigľu Šandorkoľeso. To bulo slavne.
30. Perši bicigľi maľi znak Star a voňi še mušeli stalno obracac, i preto ju volali – že Ciganka. Poslejše bul'i zoz torpedom jak i ňeškaľ a volaľi ich Frajla.
31. Perše auto mal Dioniz Papp, hoňel ho učiteľ Petrigala.
32. Perši traktor mal Michal Džuňov, volal še Fordson, von bul isto i perši predsedňik kooperativi u Keresture.

33. Perši nemi film še hral u pašskej karčmi. Ľudze to volaŕi mozi abo živi sliki.
34. Perširaz bula zavedzena elektrika u Keresture roku 1924.
35. I perše radio na elektriku mal pašnski kačmar Pavlovič. Ked Ľudze išŕi do cerkvi, von ho puščel a truba, co bula u oblaku, ta hutorela i špivala. Babi še prežehnavalŕi i hvareŕi, že to nečiste a hvareŕi, že muši buc vojna, bo narod barz spišnel.
36. Perši telefon bul ŕem na pošti.
37. Perši fijaker mal panocec Mudri. Na nim še voželŕi ŕem veŕki hosc – jak vladika, ban i hosci z cudzini. Kočiš bul M. Olear i Bačo Janov.
38. Peršu tlačkarku mal Vlado Šovš i Janko Nađordŕa, volala še Kormik.
39. Perši RTG rentgen mal dochtor Levi Isidor von bul i zubar.
40. Peršim zubarom bul u Keresture Osif Budiňski, ked tarhal zubi, ta vse kŕišči zamočel do paŕenki. Von bul i perši sliker.
41. Perši ruski veterinar Dr. Janko Nađordŕa rodzeni u Keresture, teraz u ČSSR.
42. Perši profesor Rusnak u Keresture bul Jaša Bakov z Đurdŕova.
43. Perši hokejovi klub založel Jaša Bakov.
44. Perši raz misionare bulŕi u Keresture roku 1927.
45. Perši veŕki kovruš, jak je i neškaŕ, bul spraveni 1934 roku.
46. Perša hajzibaňska draha bula zoz Červinki do Kerestura, vožela še cvikla, bula uzkokoŕajova.
47. Perši raz nad Keresturou ŕecel graf Cepelin roku 1928 do poladňa.
48. Perši taxikar bul Šandor Miškov-Hardi.
49. Perši autobus zoz Kerestura do Kuli mal Michal Džunka i Jakim Sabolov. Pre podlu drahu še ho ochabelŕi.
50. Perširaz še varel na šted valala paprigaš, ked viberalŕi Janka Lisija za birova. Von spravel po calim valaŕe draški popod čiži.
51. Perši hudaci bulŕi Jakov Čizmar, Osif Gadňanski, Janko Miškov i cigan z Laliŕu.
52. Perši trotkoše hralŕi u karčmi nini Nađordŕovej.
53. Perši kovač bul dŕido Lagan a i joho dŕido bul kovač a malŕi šopku na šore, dze še kovalŕi koňi.
54. Perša bajberňa bula Bučkova a voni virabjalŕi i barz krasni kudzelŕi. I za to ich i volalŕi že Kudzelŕarovo.
55. Perši klomfer bul Onufrij Malacko.
56. Peršu mesarňu mal Filip Mesar i Pašo.
57. Peršu konoparňu mal Jakim Harhaji i Vlado Brugoš.
58. Perši z Kerestura do Novoho Sadu za jeden dzeň prišol na paňskich korčuloch Elemir Bučkov i nazat do Kerestura. Stavel še z paňskim kačmarom.
59. Perši viterňak mal dŕido Šimkov na Bilej.
60. Perši kalapar bul Vnčelŕovski, von pravel i farbel kalapi.
61. Perša sodara bula na ciglašore Kaňuchova.
62. Perširaz še hral fotbal na pažici roku 1927, hrače bulŕi perši: Jovgen Miška, Vlado Hrubeňa, Šandor Miškov, Jakim Hafič, Janko Bodvaj, Kolbas Michal, Feri z paňskej karčmi, Ferdinand Ilŕkov, ostatňich už ñepametam. Často raz bul sudŕija Jovgen Miškov-Hardi.
63. Perši duťan bul Rezakov.
64. Perši paňski skravec bul Đura Bijaloš i Jovgen Hricov. U ich radňi študenti hralŕi šach. Master šachu bul Jovgen Plančak i Đura Bijaloš.
65. Peršča cukrarňa bula otvorena roku 1946.
66. Perše kupatilo bulo pri šlajsu 1936 r. Spravel ho Dr. Eugen Herbut.
67. Perši do vodi skočel z visokoho Veprovackoho mostu do begelŕu Jakim Provči.

68. Perši ribolov provizorni mal d'ido Halas (bul Švab).
69. Perši legiše u Keresture nošeli ostrohi na cipeloch, ked še tancovalo.
70. Perši škipaci cipeli u Kresture virabjal Jakim Džudžar (dzijak).
71. Perši Batov duťan bul u d'ida Šimkovoho na veľkim šore.
72. Perši u valaše provadzel osiguraše Ferenc Nagy, von bul Maďar.
73. Perši lovarski klub, družštvo zakladal Mitro Salak i Ďura Majnola.
74. Peršu bajberňu na ondulaciju ženoch mal Jovkan Čakan.
75. Perši mal veľku modernu motorku Slavko Papp.
76. Perše terchovne auto mal'i Hafičovo, co mal'i ml'in na veľkim šore.
77. Perši škofarski orchester bul roku 1937. Vedol ho dzijak Janko Mučenski, teraz je u Kanadi a hrali u nim: pokojni Janko Vislavski, pokojni Vlado Koľesar, pokojni Dr. Janko Erdeli, Janko Mučenski, Janko Naďord'a.
78. Perši chiži zoz antiku še počali pravíc 1938 r. Perša bula Naďord'ova.
79. Ostatňa chiža, co ma oblaki do slunka, išče i neškaľ stoji, Naďord'ova, pokojnoho Jakima a ma buc jak muzej.
80. Perši mertveni koč garažoval za cerkvu, dze je neškaľ, nežnam.
81. Perši pijaci bul'i na našim pijacu pri Kolbasovej chiži.
82. Perši pekol gestiňi na pijacu bači Ďura Silad'i.
83. Perši pilot Rusnak bul supruh Oski Bijalošovej.
84. Perši sijartov (remenar) bul Štefan Naď.
85. Perši bilijard še hral u paňskej karčmi Pavlovičovej.
86. Perša dzijakovňa bula za parochiju, tam bula najhl'ibša studňa.
87. Perši križ stal na šted valala. Kupel ho M. Šimko, teraz je pri cerkvi.
88. Perši u Keresture mal u chiži kupatilo Dr. Ďura Papp.
89. Perši begefaroš bul bači Vasil' Miťov, chodzel až po Verbas po begef'u.
90. Perša šegertska škola bula u novej školi. Zlich šegertoch Ďura Mojnola bil zoz meterom.
91. Perši vatrogasni koč še pumpoval zoz rukami a mal sivarvaň na furiku.
92. Perši nabil policajta z legiňoch J. P. Policajt še volal Trivi.
93. Perši legiše, ked še baveli, ta barz krašne špival'i našo pisňi.
94. Perširaz še počali nošic kabati okolo 1934 roku, bul'i krasni jak vipirjaci holubi.
95. Perši legiše še chodzel'i bic a to na pr. veľko šorci na ciglašor abo obratno, daraz bul'i i podžobani, ličel Dr. Tešeňi u Verbaše.
96. Perširaz proboval ľecic zoz amrelom i jakušik plachtu Ferdinand Ilkov.
97. Perširaz na keresturskim kirbaju bula pol žena, pol riba 1929 roku.
98. Perširaz hral Rusin vonka z Kerestura u Kuli. Sudzel Dr. E. Pol'ivkov.
99. Perširaz zavital'i do Kerestura ukrajinski novinare 1938 roku.
100. Perši najľepši glumac bul Janko Boďanec, Vitomirov ocec.

4. ŠPORT U KERESTURE

U dnešnich časoch, ked človek pridze do modernich kvartel'och, či už u varošu abo na valaše, ta vidzi, že u dzecinskej chiži polno baviska jak pre chlapcoch tak pre dzivčata. Daraz, ked ja bul chlapec, ta to nebulo tak, ale bulo tak: Chlapci še v žime korčol'oval'i po dol'inoch. Na jednej širšej lati bul pocahnuti hrubi drot a šľiskalo še na jednej nohi po keresturskich dol'inoch, chto

bul švitši, tot bul slavnejši. Dajedni mal'i na pal'ici i hvozd, z chtorim še podril'ovala'i. Dzeci, chlapani, ked už bul'i jarki suchi, ta še bičačkal'i u blatu. Prez l'eto zoz švinskich bundavoch praveli tlačerki a tlačeli prach, tota bundava mala kol'esa z drugej bundavi spraveni na drevenej osovini. Jak som už skorej spomnul, perši pański korčul'i mal Elemir Bučkov.

Prez l'eto še chlapani išče škol'are chodzel'i gu temetovu gu Mil'ovej dol'ini orucovac zoz chantami, vel'košorci zoz ciglašorcami a kurtašorci zoz budžačaňami. To bulo barz opasne, bo še slučelo, že dakomu ruceli chantu do tvari abo i do oka. Tot šport zabraňeli panocove i učitel'e, bo še chlapani tam naučeli lac i šicko n'edobre. Hto pobedezel, ta druhi dzeň u školi bulo slavne i hvarelo še: „Al'e zme vam dal'i.“ Dzivčata praveli babki zoz handroch a daraz še praveli i herlički, chtori še na špargu uvjazali na dzveri i jak še dzveri otverali i zaverali a herlička višela na lampi, ta tak l'ecela po chiži.

Chlapani okrem korčul'ovaňa še i sankovali i sanki buli doma najvecej virobeni zoz bagremovoho dreva. Vel'ki legiňe, chtori n'esluželi po gazdoch a buli doma, ta sebe daraz požičali koňi od toho, chto ich mal, i sankovali še v žime vjedno po valale zoz dzivčatami. Divki chodzel'i do gazdiňi, dze še učeli presc, višivac a daraz i brackovaňe pripraveli. Chlapani še u gazdiňi učeli tancovac i špivac a i karti igrali. Daraz medzi njih prišel i harmunikar Toma. Daraz ocove sinom spraveli i d'ida zoz šňihu a mal marchvu u ustoch. Praveli še zoz šňihu i hori, z chtorich še chlapani spuščovali na sankoch.

Ked bul vel'ki post, ta še u karčmoch n'ehralo i mladi legiňe a i chlopi še išli tekac na pažicu. Teki to buli okruhli kul'i zoz dreva, robel ich kudzel'ar Bučko običajňe za stari kalap, z chtoroho potreboval lager, dze bulo položene piro na kudzeli. Običajňe bulo dvacec štirne legiňe abo chlopi. Voni mal'i pal'ici taki jak orčiki na koču. Jeden teku podrucel a tot ju mušel trafic zoz pal'icu a čim išla dalje, tim bulo slavnejše. Daraz še stalo, že teka i popekla a ked išla barz dalje ko i visoko, ta toti, co bil'i i rucali pal'ici, ta še pitali hevtim, co hrizli: „Bula vaša tam,“ co še išče i n'ేశkal' chasnuje toto slovo, ked daco krasne abo fine.

5. ČINAGAÑE ABO HRA NA TUNGAUS

V n'edzel'u abo na šveto šicki išli do cerkvi okrem toho, chto pre dajaku pričinu n'emohol. U cerkvi še krašňe špivalo zborove i služba tirvala od dzešatej do pol dvanastej i zoz kazaňom. Ked dajeden legiň n'ebul u cerkvi, ta še ho ocec pital, že co panocec nakazoval, a von n'eznal, ta pri poludzenku mal taňer na rubi.

Po službi Božej še išlo gu hlašenu, co nove u valale i tak dalje. Kišbirov stanul na jednu garadiču a mal tam i stol'ik, na chtorim čital a počal tak: „Česni gazdove, dalo še vas naprec vihlašic...“ Po tim hlašenu še išlo domu, abo dachto i do Miroňa, abo nina Šantovej na pivo. Po poludzenku starši išli do večurni a po ñej salaščaňe na salaši. Legiňe, chtori še ostavali na večar bavic zoz dzivčatmi na šore prez l'eto, ta po poladňu, abo i mladi chlopi, išli še činagac. Toto činagaňe vipatralo tak: Bula jedna sanko, na chtoru še položel kol'ičok jak jedna čutka kukurici i do toho kol'ika še rucali pal'ici i čim dalje kol'ik l'ecel, to bulo slavnejše. A toti, co hrizli, ta ho mušeli lapic. Dzešec rucalo pal'ici a dzešec hrizli i lapaľi. Rucalo še dzešec raz, ked z toho hevti, co hrizli lapeli šejsc abo vecej raz činag, ta vec voňi išli rucac pal'ici a toti, co teraz rucali, ta voňi išli hrize. To še obično hralo l'em na jar, ked bul vel'ki post, bo karčmi pre post buli zaparti a n'etancovalo še, al'e až po Vel'kej noci. No tot šport friško prepadnul, bo še stalo, že činag znal i zubi vibic a novi, zlati buli barz drahi a praveli ich l'em u Varadiňe.

6. PEIVAŇE

Ked že bulo okolo Kerestura veľo dolĭni a čeče i ņeškaľ išče, jak še daraz volal, Veľki begel', ta dobre bulo, chto znal plĭvac. Chlapci aľe i dzivčata, co ņeznaľi plĭvac, ta še chodzeľi ućic gu budžackomu mostu, odkal' vychodzel mali i dosc plitki stari begel', u chtorim bula voda cepla a ņebarz hľiboka. Na spodku bulo veľo žabovich koritkoch. U plitkej vodi še učelo o štvornož, z rukami išol po žemi a zoz nohami plĭuskal a často še i mutnej vodi napil, bo ņeznal trimac hlavu hore. Chto mal širši gaći, ta sebe do ņich nadul vozduch i tot ho trimal nad vodu. Dzivčata še kupal'i i u kupaćkoch na mesto čamca, chtori mal ľem d'ido Halas.

Vekši chlapci i legiŇe še chodzeľi kupac na novi begel' abo na šľajs, na chtorim še dobre skakalo do vodi zoz haci. Chto bul dľužej pod vodu i ćim daľej vipľival pred širokim, to bul najslavŇejši. Najľepše znal plĭvac Jakim Provćijov.

Većar v ľece, ked še baveľi dzivki i legiŇe, ta na harmuniki našo stari pisŇi a i kola znaľi barz krašŇe hrac Janko Naďord'ov Gabrov i Jovgen Sitkarov, unuk d'ida Lagana, peršoho kovaća u Keresture. Dzivki barz krašŇe zborovo špival'i: ‚U hajovim ľeše drevko voda ņeše, na tim drevku dzivće drobni vlasi češe. Ked ich rozćesalo, žalošŇe plakalo,‘ i tak daľej. Isto barz krasna pisŇa bula i tota: ‚Jeftajova dzivka krasna, bo do poľa ņechodzela, bo do poľa ņechodzela, čarni baršoŇ ņenošela‘ i tak daľej. Bul'i to barz krasni keresturski obićaji, škoda, že ich ņelapeľi na magnetofon pre mladši generaciji.

Hokej u Keresture perši založel profesor Jaša Bakov, von bul i perši olimpijski hrać u Tokiju.

7. HROZNO I VINO

Pri peršich priznakoch ľudskej civilizaciji okrem zarna takoj še spomina i vino, chtore še naućel ćlovek spravac z hrozna. Už u najstaršich kulturnich narodoch nachodzime zapiski o vinu, o joho pomenovaŇu, tak napríklad Kelti volal'i vino gvin, Armenci kvin, Gruzinci gvinu, Etiopci wain, latiŇski vinum, francuski vin, talianski vino, ņemecki wein, po ruski vino i tak daľej. Vino ma i svoju mitologiju. Davno predavno, ked bulo vecej bohoch, tak bul medzi ņima i boch vina. Tak například u Egiptu boh vina še volala Osiris, Židzi volal'i Noe, Libijci Amona, Greci Dioniza, RimľaŇe Bakchus i tak daľej. Istorija o vinu piše, že veľo zavišelo na kvaliti vina od žemi aľe i od slunka. Kedže vino bulo božski napoj, ta ho ľudze tak i poštoval'i, vino še vse ņepilo každy dzeŇ, aľe ked še pilo, ta to bulo šveto. I sam kral' Salamon hvarel, že vino ņtreba pic, vino treba ľem košťovac. A ked sebe vipil, ta hvarel: ‚PaŇe Bože, o tri stvari ce modľim: 1. Pomož mi, da mam zoz mojima sušedami pokoj i mir, 2. udzeľ mi mudri i dľuhi život, 3. daj mi frišku i mirnu šmerc.

Sam Isus Christos hvarel a i tak napisane: Chto budze jesc celo mojo i pic moju krev, tot vićŇe živi budze.‘ Panocec Mudri hvarel, že vino, to Božija krev. Stari Icik, ked umeral, i na svojej smertel'nej poscel'i hvarel najstaršomu sinovi taku tajnu, že: ‚Iz hrozna še da vino spravac.‘ Daľej napisane, že i sĭati bul'i a vino piľi. Stare vino to jak stari i dobri prijatel', s chtorim vino pijeme, aľe ņepijeme ho zato, že bi zme še opil'i, aľe pijeme ho preto, žebi zme še pocićel'i i mal'i dobru dzeku, bo vino rozvešel'i i šerco ćloveka. Veľo češkich problemoch še virešelo pri pohariku dobroho vina. Dobre vino žeŇe ćloveka, da špiva, aľe voda u ņim ćloveka hŇiva a preto, ked ćlovek gu vinu ņema hľiboke ćuvstvo i smak, ņtreba ho pic, bo tedi vecej poškodzi, jak pomože. Vino treba pic z miru.

ViŇica potrebuje ņel'ľem modľitbu aľe i motiku, bo najľepše tota viŇica rodzi, co sam gazda po ņej chodzi. U krasnim hordove može buc i podle vino a dobri hordov može opravac slabše vino.

Pľemenitosť toho napoja sebe zasluži, žebi joho pice bulo vše milim i sjatočnim obradom, žebi vše služelo na dobre zdravľe, radosc u šercu jak i radosc zoz žvota a ňepijeme ho preto, žebi zme še poňižel'i, aľe preto, žebi zme še pocišel'i. U vinu pravda, bo človek pri vinu veľo raz povedal pravdu. Filozof Seneka napisal tak: ‚Vino i drevo – to barz dobri prijateľe, bo vino najľepše z drevenoho hordova.‘ Daľej piše, že ‚vino še uživa od dreva po drevo,‘ co znači teľo, že ked še človek narodzi, davaju ho do drevenej koľiski a na krescinoch še pije. Človeka cali život provadzi drevo, či už stvari zoz dreva, abo stol, na chtorim človek je, poscel' i tak daľej a na koncu žvota zaš ľem davaju človeka do drevenej truni a vona isto ľem zoz dreva a či smutno, či vešelo, vše še pije, bo vino še z dreva rodzi, bo i viňica zoz dreva.

Humor to soľ žvota a čto je zoz ňim nasol'eni, ta dľuho vitrima, bo čto še šmeje, špiva i tancuje, tot dľuho žije, pri čim ma i dobri dumki a dobri dumki robja dobru krev, dobra krev je naďija na dobru dzeku, čtora robi dobre rozpoložeňe a dobre rozpoložeňe robi dobre d'ila a dobre d'ila robja človeka človekom. Na toto dobre rozpoložeňe dakedi treba i pomoc a vona je dobre vino, bo prez vina pri vešľu ňet veľo dobrej dzeki, jak ňet zanata prez alata. Vino je jak i stari prijateľ, čim starše prijateľstvo a čim starše vino, tim ľepše. Raz po dľuhich rokoch ňevidžeňa stretľi še stari dvome dobre prijateľe, z chtorich jeden bul bohati a jeden chudobni. Tot bohati u svojim dome ponuknul staroho prijateľa zoz starim dobrim vinom. Jak še napil, ta še ošvižel po dľuhej drahi i hvari von tak: ‚O, vinko, vinko, pan Boh tebe sedme ňebo daj, a ti, prijateľu moj, u ňebu odpočivaj preto, že ši vistatoho i putujuščoho človeka okripel i duševňe posilňel. Tebe vinko bohače piju od rozkoši a chudoba od žal'u, da še od tebe rozvešľa i da zabudňu na svojo brigi. A preto, co u tvojich siloch, naj budze u mojich žiloch. Tvoj čokot naj nigda nevischňe a blahosloveno tvojo meno, naj še začuva až do konca šveta, bo čto mirňe vino pije, tot dľuho žije.‘ Veľo raz še slučelo, že ked še stretľi stari pajtaše po dľukšim čaše, ta sebe i tak zavinočoval'i, ked pil'i perši pohar na zdravľe. Krašňe za domovinu pic. Pravda je pravda, že človek pri vinu pove pravdu, a preto veľo raz človeka poznaš po joho roboti i pri vinu, bo vino jazik otvera a hvarja, že zoz šickich robotoch pri vinu najľechčejše prevracic pohar. U Prahi na jednim hordove piše tak: ‚Čto sce vinko pic, muši ho i dorobic.‘ Prezident Masarik pri jednim frantovaňu hvarel: ‚Češko splašic žabu do vodi a pojaňicu nahnac do karčmi.‘ Raz som čital u Ruskim kal'endare, že prez uzki kačmarski dzveri še prešľisla chiža i cali majetok a ostala ľem žobracka paľica. Tak isto še tverdzi, že vecej ľudze pomarľi od vina i paľenki jak u šickich vojnoch po švece.

Tu u Čechoslovackej, dze narod mudri, dobri i robotni, aľe še ľubja i povešľic po skončenej dobrej roboti, voni maju barz krasni i bohati folklor. O tim bi še dalo veľo pisac, aľe ja scem ľem to pripomnuc, že často sebe zašpivaju taku pisňu pri vinu: ‚Ňepi, Janku, ňepi vodu, voda ci je ľem na škodu, aľe ti še napi vina, to je dobra medicina. Voda, voda, ňescem ja ju, ňescem ja ju, naj še u ňej dzivčata okupaju, aľe vinko, vinko, to pic budzem, to pic budzem, dogod ja na švece živi budzem. U vodi su hadi a najdu še i žabi, a preto ňescem ja ju, naj še z ňej voli napavaju.‘

Pan Boh na hori Holhofti prikazal Mojsejovi, da napiše dzešec zapovid'i Boži. Na hori Olimp, dze za davnich časoch žil boch bohoch Zeus, von mal až dvacec zapovid'i o vinu i o nektaru a hvarel: ‚Ked moj kolega Mojsej ma dzešec zapovid'i, ja ich muším mac duplom a to su toti: perši pohar jag od med, druhi naľeješ hňed, treci tebe smaku doda, štvarti še odbic ňeda, pijati chval'ic ňepostarčiš, zoz šestim smjad ňezahaciš, po sedmim spl'etaš esa, po osmim ci hlava klesa, po dzevjatim ši jak kameň, po dzešatim ci je amen. Jedenasti od radosci, dvanasti od žalosci, trinasti še za tich pije, co ich žem už krije, šternasti za krasni ženski oči, okolo chtorich še švet toči. Petnasti naj žiju ľudze stari, šesnasti naj žiju i mornari, Sedemnasti za tich, co gazduju, osemnasti za tich, co šporuju. Dzevetnasti za farara, dvaceti za hrobara.‘

8. URIVOK Z MOJOHO ŽIVOTA – KUKURIČNI KRUPI

Raz som čital u jakešik knižki, že každi človek ma svoju sudbinu, dachto ľepšu, dachto horšu. A ja mal i taku i taku a verim, že tota sudbina postoji. Ja znam, co život a, jak še hvári, že znam i to, že keľo tarki za groš, bo ja proboval, ta znam. A chto ňeproboval, ta tomu ňemuši veric, aľe i tak še hvári, že jedna probovala, ta chlapca mala.

Veľo ľudze še mi pitali, že čom ja pošol do Českej. Ňeškaľ še tu mam dobre i som zadovolľni na stari koľena, ľem jedno me trapi, že som ňe doma medzi svojima u rodzenim Keresture. Trapi me vše nostalgija, tužba po domovini. I dok budzem umerac, ta budzem dumac na moj rodzeni valal, na mojich najbližšich, na Rusnacoch, na šicko toto, dze som prežil svojo dzeciňski roki. Mi, chtori žijeme u cudzini, mi šicki totu chorotu pozname a vona še da viľičic tedi, ked človek pridze medzi svojich domu, do rodnoho kraju.

Poprobujem opisac moju sudbinu, chtora mala veľku roľu u mojim živoce. Bulo to tak. Veterinarnu medicinu som počal študovac u Zagrebu po skončeňu klasičnej gimnaziji. Na univerzitu som še zapisal roku 1939 i 1940. Prišla vojna a Maďare okupirali Bačku. Ja už nazat do Zagrebu ňemohol vracic, a tak aňi do Beogradu, da nastavim študiji. Ked me ňebulo nikud, ta hajt do Peštu, dze še dalo a bula tam i veterinarska univerzita, hutorelo še o ňej, že ma dobre i švetove meno. Barz mi tam bulo češko, bo po maďarski som ňeznal aňi slovo. Roku 1942 som mušel narukovac na katonu a jak veterinara me daľi služic gu koňom, gu husarom. Narukoval i zme vjedno zoz Joygenom Govlojovim.

Ked mi pridzeľeľi koňa, ta koň bul mudrejši jak ja, bo som ňeznal, aňi tomu ňerozumel, že co to znači jobra abo balra itd. Ked som šedzel na koňovi, aľe koň už bul stari, ta po rozkazu tizeđeša išol tam, dze treba a ja še večar učel zoz slovňika, že co toto abo toto znači. Po troch mešacoch som dostal i kvece z krompl'i (hvizdočka – ervezete) jak visokoškoľar. Šedlac som už znal (o tim, jak tam bulo veľo i veľo frantovňe, bi som znal pisac) a po troch mešacoch som pošol do oficirskej školi, do Peštu, aľe preto, že som ňeznal jazik, ta som za oficera ňeskončel, a to bulo i mojo šcesce.

Po skončeňu tej školi, choč som jazik ňeznal, aľe som dobre znal šedlac i ovladal dobre oružije, ta me kapitaň, volal še Klempa, puščel domu na eltavozaš. Bulo to pijatok a pondzelok som še mušel hľašic u kasarňi. Tak i bulo. V ňedzeľu som do poladňa pošol do cerkvi a po službi Božej som išol domu. Pri Dzvonnarkovim duťanu me štretnul dochtor Barna, pozdraveľi zme še i hvári von mňe: „Sluchaj, Jani, išče ňe poludzenok, podzme mi do Miroňa, ta sebe daco popijeme a scem ci daco povesc i zamodľic ce.” „No, dobre, šak podzme,” hvarim ja jomu. Ked nam priňesľi po špricoru i hvári mňe človek toto: „Sluchaj, Jani, ja mam u Peštu brata a teraz vojna, pošta ňe stopercentna, ta bi som ce scel zamodľic, či bi ši ňebul taki dobri, da mu odňešel jeden pakecik.” Ja mu na to hvarim, že z radoscu mu to spravim. Tot isti večar prišol dochtor Barna do nas i priňesol jakišik pakecik a co bulo u ňim, co ňe, ja ňeznam do ňeškaľ, ľem teľo, že bul dosc češki. Človek mi dal i pismo, ja večar odputoval, u rano som bul u Peštu i u večar hajt do Budinu, dze von bival. Ul'ička še volala Cimbalom utca. Pametam, jak ňeškaľ. Ked som hvarel, že som z Kerestura, ta še mi zradoval i zavolal nuka i pohoscel, ked som mu pakecik uručel od joho brata. Tu še tedi zpečat'ela moja sudbina. To bul počatok. Ja za pohosceňe podzekoval i pošol do kasarňi. Po tim šickim o tri dňi me volal do kondzelariji moj predstaveni. Tam pridzem i koho vidzim, bul to Barna, aľe ja ňeznal, že chto von i co von, človek fini i šorovi krašňe obľečeni. Von me vipital z kasarňi i pošľi zme do ňich na večeru. O dzevjatej som už mušel buc nazat u kasarňi. Pri večeri hvári von mňe, dosc dobre bešedoval po ruski i hvári von: „Sluchaj, Jani, moja supruha cerpi na žovč a muši trimac dietu a vidziš, že jak je, vojna, raz toho a raz

toho ňet. Mi mame das šteracec kurčata a ňemam ich z čim karmic. Potreboval bi som pre ňich krupi. Ti zoz Bačkej, odkal' i ja, a tam kukurici nadosc a i krupi. Mohol bi ši mi nabavic i priňesc, pri čim ja to ňezadam zadarmo. A ja ci urlab nabavim i pojdzješ domu." Ja toto z radoscu prijäl a cešel som še, že zaš možem pojsc domu. Urlab bul spraveni na 24 hodzini a z Peštu do Kerestura i nazat dvacec štiri hodzini, išče i krupi nabavic, to ňebula maličkosc. Človek mi za toti krupi obecal veľku odmenu, chtoru i spravel, každa mu česc. Urlab bul u kišenki, času barz malo i hajt ja friško na keleti na brzi Arpad i domu pre krupi. Prišol ja do Verbasu a z Verbasu spoj ňebul do Kuli. Ja bi še ponahl'al až strach. Čekal som das dva hodzini i hajziban, co išol Novi Sad – Zombor, me odvezol do Kuli. Z Kuli do Kerestura isto večar ňebul spoj, aňi avtobus, aňi živej duši na šore, šicko cichi, ňigdze ňič, ľem ja sam na cmej staňici u Kuli. Co som mal robic, jak še hvari, pomascel som popod koľena, ta hajt pešo do Kerestura a prišol ja takoj po pol noci domu. Mac už ňezila, ocec spal. Ja zobudzim oca i barz še mi zradoval i pita še mi ocec, že či som prišol načisto zpoza katonactva. Ta hvarim ja ocovi: „Ta dzeže na čisto, takoj še ponahl'am nazat, ľem mušim nabavic krupi." „Ta jaki krupi." „Šak pre kurčata." Ocec še me pita, „šak jaki že ti maš kurčata, ked ši za katonu?" Hvarim ja ococi: „Ja ňemam ňijaki, aľe pan Barna me poslal pre krupi i da mu odňešem." Tak mi bulo. Mi z ocom takoj na pojd, nalupaľi zme das petnac abo dvacec kila kukurici i takoj zoz ňu do krupari do Janka Haluškovocho. Človek išče spal, mi ho zobudzeľi. Ocec ho ponuknul z jednu ľutu, von nam kukuricu zdaraloval i ja mal dušu už na pol mesce, aľe dze išče Pešt od krupari. Avtobus ňechodzel a hajziban ňečekal. Ocec mi dal do taški slaňini, kolbasi i chl'eba na drahu. Krupi buli u meščku a bul'i i dosc češki, mohľi mac das petnac kili. U jednej ruki som mal meščok, u druhej tašku i často som prerucoval z ľpeca na ľpeco. Pred Kulu som še už počal i znojic, choč bulo i dosc žimno. Na hajziban som scihnul na vreme jak i do Peštu. Ja krupi pridäl joho paňi, chtora me pohoscela i podzkeovala i ja pošol do kasarňi. Po tim šickim o štiri dňi zaš prišol pan Barna za mnu do kasarňi i povolal me do ňich na poludzenok na ňedzeľu.

Pri poludzenku še mi pital, že jak še mi služi. Hvarim ja jomu: „Ked inšak ňemože buc, ta i tak dobre." Ja mu pripovedal, že na cimri u jednoj čiži bivam z troma grofmi, z grofom Apoňi, grofom Sečeňi i grofom Kalmar a že som raz u Apoňiho grofa bul i na poludzenok a u Sečeňiho na večeri. Voni me ľubel'i a vše še zo mňe šmejal'i, že mam čiste maďarske meno a že ňeznam po maďarski. Bul'i to dobre i inteligentni chl'apci, bul'i vše skromni, choč bul'i i grofi a ňigda ňedal'i znac, že su grofove. Voňi trome vec narukoval'i na ruski front i šicki tam ostal'i. Ked ja toto vipripovedal, ta še mi pan Barna opital, či bi ja ňescel isc do civil'u. A ja naňho popatrel i pital som še u duši, či von ma rozum, abo toti otrubi u hlavi. Hvarim ja jomu, ša znace, že jak to katona a šegert. Aňi čert ňescel buc i hvarel mi, že daco spravime. Von mi človek napisal molbu, da idzem do civil'u i da možem daľej študirac i po skončeňu školi, da budzem vojenski veterinar. Ja to prijäl z radoscu i za das šternac dňi som išol do civil'u. Po tim šickim som še zapisal na univerzitu i Peštu, dze som absolvoval šicki semestri i prepodavaňa. Raz tak po poladňu, ked zme bul'i u sal'i na operaciji, prišol medzi nas jak viplašeni jeden kolega Serbin, šepkal, da Maďare ňečuju, i hvari von nam, co zme tam bul'i Serbi, Buňevci, Slovaci i ja sam Rusnak medzi ňima, že nas obkoľešel'i ňemci a že scu, da idzeme do ňemeckej armiji. Mi, ked še toto doznaľi, i na zadňi dzverka, o chtorich ňemci ňeznaľi, ta zme posekal'i na perši hajziban i domu. Išlo o zachranu života, bo ňemci ňepoznaľi pardon.

Pri tim šickim som tedi ochabel šicko, co som mal, jak šmati, tak veš i radio som mal, varič od panoca Mudrija. U kratko, co som mal u Peštu, šicko mi tam ostalo a ja prišol u jednich šmatoch domu. Vecej do Peštu som še ňevracel. Po dajakim čaše, ked som už bul doma, ta som še dobrovolňe hlašel do partizanoch do Titovej armiji, dze som bul dvacec dva mešaci u peršej

vojvodanskej brigadi a u šesnastej diviziji. Narukoval som do Beogradu a ked som skončel kurz veterinarni, ta zme pošli do Bosnej, do Sloveniji do Kraňu, na Bled i nakoheć som skončel na Paliču. Po dvacec dvoch mešacoch u partizanoch a už bul pomali i koheć vojni, ta zme še starši ročniki zruceli do civilu. Po tim šickim som še prihlašel na univerzitet u Beogradu, dze mi nesceli priznac toti ispiti, co som skladal u Peštu. Mne še nescelo išče raz zapisovac toti semestri, co som už odposluchal a robic išče raz toti ispiti, co som ich skladal u Peštu, ta som vec preto napisal do Brna, či mi priznaju šicki školi i ispiti. Fakultet z Brna z Českej mi napisali, že mi šicko priznaju. Ja tu prišol a za rok som skončel i dostal diplom, pri čom som robel i rigoroz, z čoho som dostal i Dr. veterinarnej medicini. Tu še mi pačelo i ostal som doheškal. Tu mam svoj dom i zahradu i šicko u šore, lem me trapi nostalgija, ale umrec bi som l'ubel u rodnim kraju i valalu, medzi svojima u Ruskim Keresture.

Može buc, že zaš dajaki krupi zmeňa moju sudbinu a pridzem u svoju domovinu, a jak še hvari, vsadzi dobre a doma najl'epše. Bo chto šcesce nienajdze doma, u cudzini še barz češko hl'eda, a preto še hvari u našim narodze, že l'ubov gu svojomu caha Rusnaka domu.

9. JEDNA MILA EPIZODA Z MOJOHO ŽIVOTA – TA TO ŇE VŠE TAK

Keresturski kirbaj to šveto cerkovne, ked i še Rusnaci zchodza do svojej maticii Kerestura zoz šickich ruskich valaloch, jak zoz Đurđova, Kocura i zoz srimskih valalou. Srimci še šmeju Keresturcom, že u Keresture slunko vichodzi zoz žemi a n'evichodzi jak u Srimce zoz l'esa, dze šviži vazduch, ta še od toho vazduchu dakus i slunko ochladzuje, i preto tak u Srimce n'ebaz horuce jak u Keresture. A i to išče še šmeju Keresturcom, že najviša hora u Bačkej, to turska bundava a že z begeľu, chtori čeče kolo Kerestura, ta Keresturci jedza veľo ribi. A ked že ribu treba znac l'apic, ta treba znac i pl'ivac, a preto šicki Keresturci znaju pl'ivac. To naisce pravda, že u Keresture, ked horuco, ta horuco, až še dakedi i n'eda chodzic bos, bo až peče žem a ked n'epada, ta je často až i popraskana.

Raz tak v l'ece som prišol zoz Českej domu na vakaciji do rodnogo valalu do Kerestura. Perši dzeň som pošol na temetov podzekovac maceri za ml'eko, z chtorim me vichovala a ocovi za robotu. Pošol som i na parochiju, dze som virosnul, a tam me prij'al pokojni vladika Dr. Havriil Bukatko, jak i bačvanski vikar o. Makaj Michajlo. Voňi me krašne prij'al i pohosceli. Pri tim milim šedzeňu zme spominali na stari dobri časi, spominali zme našo zažitki zoz seminaru zoz Zagrebu, dze me pokojni arcibiskup Dr. Bukatko učel po francuski, ked že som bul dlukši čas chori i dakus som zostal u peršej klasi. Spominali zme folklor u našej prastarej d'idovščini, spominali zme hrob sjatoho Kirila i Meftodija, bo voňi tu pochovani u Českej a tot valal še vola Velehrad. Spominali jak i o tich šorikoch, co ich teraz pišem a pokojni nadvladika i o. Makai mi hvareli, da to opišem, jak znam, a ja o tim i pišem, jak co som vidzel, dožil i čul i tak dalje.

Raz tak jednoho horucoho dňa takoj po frištiku u mojoho brata Jovgena prišol mojoho sinovca Mirka sin Zlato i hvari von: „Ocec i mac Vas dal'i pozdravic, že n'ేశkal na šore, da pridzece do nas na poludzenok a toto poludzenok ma buc na vašu počesc.“ Ja krašne podzekoval i čel'edňika viprovadzel. Na odchodze lem tel'o hvarel, že to ma buc iberašung iznenadzeňa n'edajaki poludzenok na zbojnicki sposob.

Pred poladňom ja prišol do Mirkovoho domu a von človek me už čekal i šedzel pod karčuňskim drevom u zahradi, okolo chtoroho bul do rovna krašne oštrihani guzbanok. Privitali zme še jak i zoz gazdiňu Etelku, ta zme pošedal'i do chladku. Joho druhi sin Julin takoj prišesol u kvetovanej fl'aški na tacni i par pohariki odličnej kajsovački. Mirko, jak domačin takoj nal'el a na pal'enki

som vidzel, že bul lancušok storaz krašši jak zlati. Mi sebe popil'i po jednim, jak še hvari aperitiv pred poludzenkom. Na to takoj prišol sušed Džudžar ta i zoz ňim. Jak mi tak bešedujeme, ta prišol i Jovgen Makai, co robi u Ňemeckej, ta i z ňim po jednej a hvarim ja Mirkovi: „Sluchaj, človeče, že budze dosc,” a Mirko hvari tak: „Ked zdochla krava, naj zdochňe i cel'e. Ňebojce še nič, to paľenka dobra a za chvil'u budze i poludzenok.” A tak i bulo. Už pri prichodu do Mirkovoho domu išče pri kapurki som zapachal jakišik odľični miris po cibul'i, mesu i paprigi a čim som išol bl'ižej do dvora gu humnu, dze še poludzenok vareľ, tim vecej jedlo fino pachlo.

Medzi tim Etelka i sušedzi richtal'i stoli na dvore, bo u chižoch bulo barz horuco a slunko, vono robelo svoju zadaču, hralo a až praželo, horučava veľka. Ked už stoli bul'i krašňe prikriti zoz ruskima bilima partkami, naraz še otvori kapurka zoz humna do dvora, dze mi šedzel'i, a Zlatko hvari maceri: „Mamo, dajce tot partok hetka zoz stola, bo tam scem položic horuci kotľik,” u chtorim bula veľka varecha. U kotľiku bul paprigaš na zbojňicki sposob a to tak, že bulo u ňim veľo cibul'i, paprigi a najvecej švinskoho, dakus hovediho a cel'ačoho mesa. O štvartim mi ňescel'i povesc, že Jake to meso bulo, ľem bulo to barz dobre i smačňe. Ja jak perši hosc, a ked že to bulo na moju počesc, ta som sebe načerpal tak, das do pol taňera, pri čim bul i barz dobri friški mechki chľeb. Po mňe sebe naberal'i ostatňi sušedi i šicki, co tam bul'i, i šicki barz chval'el'i, že jaki Zlato odľični kuchar a tam som še dopočul, že von tak isto zna varic i kotľikovi gul'aš halasle zoz riboch. Von na toto šicko človek ma sersam, jak kotľik, tak gaz a mal tam i suchi čutki i tak daľej. Človek še porichal i ňezahaňbel še za svoju robotu i kucharsku veštinu a jak Serbi hvarja: Alal vera.

Po dobrim i barz smačnim poludzenku na par minuti gazda i moj sinovec Mirko še vitracel i za par minuti von tu, aľe ňe naprazno. Von priňes jeden polni koršov vina a dobroho, z chtorim mi zaľival'i tot gul'aš. Slunko i daľej hralo a na ňebu aňi jedna chmarka. Tak še hvari, že tot budze spašeni, co vitrima a mi vitrimal'i das do štvartej, pol pijatej a pomali še rodzina počala rozchodzic po roboti domu. Mi šicki krašňe podzekoval'i za barz mile i bohate pohosceňe i pomali zme še rozišľi.

Ked že som už na druhi dzeň mal odputovac nazat do Českej, ta reku ňepojdzem ja z Kerestura, da ňepojdzem še rozlučic i z mojim jedinim bratňakom Jankom Nad'ord'ovim i z joho famel'iju. Ja šednul do avta i hajt do bratňaka Janka. Po draže od sinovca Mirka do bratňaka Janka ja ňikoho na draže ňepoznal, bo toti, co som ich poznal, už veľo pomarl'i. Poznal som ľem Jakima Miťovoho, chtori košel travu u jarku. Ked som prišol do bratňaka Janka, von me človek i zoz famel'iju krašňe privital. Poukazoval mi svoj jak še hvari gazdašag, i vec po tim nuka do chiži. U chiži bulo dosc dobre i skoro chladno, aľe už jak som išol do ňoho, ta som modľel pana Boha, da mi ňedavaju nič jesc, bo som u sebe už mal dva taňeri dobroho zbojňickoho paprigašu, gulašu a z dobrim vinom zaľatim.

Jak mi tak po privitaňu i po prepatrunku dvara šedzime u chiži, naraz joho mila i šorova, čistotna supruha And'a Irina vidzim, že ňeše polnu tacňu mesa. Tedi som sebe podumal: ‚O, paňe Bože, preco me tak kareš, že vidziš, že ňemožem a mušim.’ Tak i bulo. Na miski bulo pečene švinske meso, friški kolbasi, hurki, pečene z kački i z kureca a tacňa bula obložena zoz krompl'ami, chtore barz fino pachľi jak i meso.

Patrim ja na totu tacňu i patrim, dze najmenši falatok. Vzał ja sebe jedno pečene rebro, bo som sebe dumal, že na tim najmeňej mesa. Tak i bulo. Ked som toto rebro jakošik zmascel, ta me daľej bratňak i joho supruha ponukaju, že naj sebe vežňem išče, ta som sebe išče vzał puporok z kački. Medzi tim še zapijalo vinom dobre chladzenim. Jak mi tak šedzime, and'a dakus pošla z chiži vonka a naraz vona tu a co vidzim, vona trima u dvoch rukoch veľku misku zoz sarmu u kapustovim ľiscu. Moj sinovec Julin, co je teraz na roboti u Ňemeckej, ta ked vidzel i zapachal

taku sarmu, ta hvarel: „Čuvaj, to je pre chudobnih l'udzoch.” Von tak raz hvarel na jednej svadzbi a mal pravdu. Aňďa Irina hvari: „Nože Jani, vežňi sebe, poprobuj moju trapezu.” Ta dumam sebe, ta jaka to trapeza, ked miska polna zoz sarmu. Vona barz fino pachla i ja jednu vžal i jakošik som ju do sebe zmotal. Vona me ponukla daľej, aľe ja podzekoval a vona hvari: „Na co som še teľo navarela, ked ňesceš jesc a jakošik še pišiš.” No ňebul išče koňec. Jak mi tak šedzime, vona še zaš dakus vitracela a co vidzim, neše vona polnu tacňu rejteša zoz sirom ta i z bundavu i z jablukami a bul'i tam kolači i na kvasu. Ja už najedzeni, do mňe bi še už, dumam sebe, ňezmescelo aňi makove zarno. Ponukaju voňi mňe, aľe na mňe až horučava idze. Hvarim ja im, že už ňemožem a bratňak Janko hvari, že choč jaki polni koč zoz šenom, ta še išče na verch mesci i kočiš na ňim.

Išče som bul študent u Zagrebu, ta mi moja pokojna mac u paku pošilala rejteša zoz bundavu a duma sebe, ša už budze, jak budze, ta poprobujem tot zoz bundavu. Išče pametam, že daraz i Ing. Julin Malackov zoz Kerestura me zamodľel, da mu od joho maceri priňešem bobaľki zoz kračuna a ja mu ich odňesol u jednej kantički zoz mľeka až do Zagrebu. Von clovek ľubel bobaľki a ja rejteša zoz bundavu.

Ked že som mal isc na večeru do šestri Melanki a už bulo pomali i gu večaru a i voňi mal'i robotu okolo statku, ta ja še pomali poberal a hvarim im ja, že to ňetrebalo taki brigi sebe robic zo mnu, mňe bi bulo dosc, ked bi sce mi daľi das dva tri deci kisloho mľeka, ked teraz taka horučava. Mi bešedovali o našim dzecinstve, jak zme pasľi šviňi i kravi davno na bilej i tak daľej. A naraz joho supruha tu a čuduj še švetu, co vidzim, vona žena noši u veľkim pohare kisle mľeko. Ked som toto mľeko vidzel, co ja inač barz ľubim, ta som sebe podumal: „No, Janku, ked ši ňigda ňeskapal, ta teraz skapeš.” ňedalo še ňič robic i z bosku pomocu ja i toto mľeko vipil. To bulo žimne i šviže, to mi, može buc, i najvecej od šickoho smakovalo.

Jak mi tak šedzime, pripovedame, ja už bul na odchodze, naraz tu profesor Nad' Bandurik i hvari von mňe: „Bači Janku, pozdraveľi vas ocec i mac, že da do nas pridzece, ked sce u Keresture, bo i mi bul'i u Vas.” Ja pozvaňe prijial i pošol som do ňich. L'udze me krašňe prijali i pohoscel'i zoz čarnu kafu, ja im krašňe podzekoval i pošol do šestri, chtora me čekala zoz večeru.

Ked som odchodzel od bratňaka Janka i z joho šorovoho obisca, ta som im barz krašňe za šicko podzekoval, za take mile i bohate pohosceňe a hvarel som, že to ňemušelo až tak buc. A na to bratňak hvari: „Ta to ňe vše tak.”